

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

MORAVŠTÍ A SLOVENŠTÍ CHORVATI

Uchování jazyka, etnické identity a vývoj vztahů s okolním obyvatelstvem

DIPLOMOVÁ PRÁCE

OBOR: KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

VYPRACOVALA:

Bc. Zuzana Túčková

VEDOUCÍ PRÁCE:

Mgr. Irena Balaban Cakirpaloglu, Ph.D.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, s použitím uvedené literatury a jiných zdrojů.

V Olomouci dne

Podpis:.....

Ráda bych poděkovala Mgr. Ireně Balaban Cakirpaloglu, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení této diplomové práce a narátorům, kteří se při realizaci výzkumu nebáli vyjádřit své názory a oživit vzpomínky.

Anotace

Diplomová práce je formálně rozčleněna dvě části, a to teoretickou a výzkumnou, tyto dvě části však nejsou rozděleny striktně. Část teoretická je tematicky zaměřena na historii a současný stav menšiny moravských a slovenských Chorvatů, ale také na udržování etnické identity, jazyka a vztahy obou chorvatských menšiny s okolním obyvatelstvem. Hlavním zdrojem teoretické části je literatura a jiné písemné prameny, text je doplněn úryvky z výzkumných rozhovorů. Výzkumná část se věnuje zmíněným tématům z pohledu osob, hlásících se k identitě moravských a slovenských Chorvatů. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, zda a jakým způsobem příslušníci obou chorvatských menšin udržují svou etnickou identitu a jazyk a jak se vyvíjely jejich vztahy s okolním obyvatelstvem. Dalším cílem pak byla komparace historického vývoje (od období 2. světové války do současnosti) a současného stavu menšin moravských a slovenských Chorvatů. Kvalitativním výzkumem metodou orální historie bylo zjištěno, že zatímco v případě moravských Chorvatů jsou etnická identita a jazyk udržovány v podstatě již jen generací pamětníků rozsídlení, ke kterému došlo krátce po nástupu Komunistické strany Československa k moci, u Chorvatů slovenských jsou do jisté míry doposud udržovány nejen v rámci rodin, ale i instucionálně. Vztahy obou chorvatských menšin s okolním obyvatelstvem byly ovlivněny především historickým vývojem v českém a slovenském pohraničí. Smyslem této diplomové práce je rozšíření povědomí a znalostí o menšinách moravských a slovenských Chorvatů a zachycení části jejich historie z pohledu příslušníků těchto menšin.

Klíčová slova: „moravští Chorvati“, „slovenští Chorvati“, „etnické menšiny“, „národnostní menšiny“, „orální historie“, „komunistický režim“, „Nový Přerov“, „Devínska Nová Ves“

Annotation:

The thesis is formally divided into two parts, theoretical and empirical, which are not strictly separated. The theoretical part is thematically focused on the history and current state of Moravian and Slovak Croatian minority, but also on maintaining ethnic identity, language and the relations of both Croatian minorities with the surrounding population. The main source of the theoretical part is the literature and other written sources; the text is supplemented by excerpts from research interviews. The research part deals with topics mentioned above as perceived by the members of the Moravian or Slovak Croats minority. The main objective of the research is to determine whether and how members of both Croatian minorities maintain their ethnic identity and language, and how they have developed their relations with the surrounding population. Another objective is to compare the historical evolution (from the period of the World War II to the present), and the current state of the Moravian and Slovak Croats minority. By qualitative research method of oral history, it was found that while in the case of Moravian Croats ethnic identity and language are maintained mostly by the generation that witnessed the events following the onset of the Communist Party of Czechoslovakia, by Slovak Croats language and ethnic identity are to some extent maintained not only within families but also on institutional basis. Relations between both Croatian minorities and the surrounding population were affected mainly by the historical development of the Czech and Slovak border. The purpose of this thesis is to spread awareness and knowledge about the Moravian and Slovak Croats minorities and capture a part of their history from the perspective of members of these minorities.

Keywords: "Moravian Croats", "Slovak Croats", "ethnic minorities", "minority", "oral history", "communist regime", "Nový Prerov", "Devínska Nová Ves"

Obsah

Úvod	7
Počátky historie chorvatské menšiny.....	9
Slovenští Chorvati	13
Moravští Chorvati.....	23
Gradišćanští Chorvati	28
Kontakty mezi jednotlivými chorvatskými menšinami	29
Poutě	31
Slovenští a moravští Chorvati jako etnická i národnostní menšina	34
Jména	36
Jazyk slovenských a moravských Chorvatů	38
Asimilace vs. Udržování etnické identity a jazyka	42
Výzkum.....	45
Výzkumné téma a výzkumné otázky	46
Výzkumná metoda a techniky	48
Prvotní mapování	51
Výběr zkoumaného vzorku.....	53
Výsledky výzkumu	55
Život v průběhu 2. Světové války	55
Život po 2. světové válce	58
Vztahy s okolním obyvatelstvem	62
Kontakty	67
Jazyk	70
Identita	79
Závěr.....	83
Zdroje:	86
Internetové zdroje:	88
Výzkumné rozhovory:	89
Přílohy	90

Úvod

V diplomové práci navazuji na svou bakalářskou práci, v níž jsem se zabývala etnickou menšinou moravských Chorvatů. Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila především na historii, etnickou identitu a jazyk moravských Chorvatů jak z pohledu dostupných písemných zdrojů a literatury v části teoretické, tak z hlediska samotných příslušníků menšiny moravských Chorvatů v části výzkumné. Výzkum byl soustředěn na udržování kontaktů po nuceném rozsídlení moravských Chorvatů z jižní Moravy na střední a severní Moravu, ke kterému došlo krátce po 2. světové válce, a na uchovávání specifické formy chorvatského nářečí u této menšiny.

Chorvatská menšina, jejíž kořeny sahají až do 16. století, kdy došlo v důsledku osmanského ohrožení k výrazné migraci obyvatelstva balkánského poloostrova, se ovšem neusadila jen v České republice, ale i na Slovensku, v Rakousku, Maďarsku, nebo Itálii. Protože naši zemi se Slovenskem pojí společná historie, a také podobný jazyk, rozhodla jsem se, že téma své bakalářské práce v diplomové práci rozšířím právě o téma menšiny slovenských Chorvatů. Tato práce bude do určité míry komparací historie a současného stavu obou chorvatských menšin, přičemž se zaměřím na uchování kontaktů, specifického jazyka a etnické identity u obou skupin, ale také na vztahy s většinovým obyvatelstvem. Historický vývoj minority Slovenských Chorvatů nebyl po nástupu Komunistické strany Československa k moci poznamenán násilným rozsídlením, jako tomu bylo u Chorvatů moravských, také proto jsou mezi těmito menšinami patrné určité rozdíly v zachování jazyka, etnické identity, kulturním životě, a tedy i ve stupni asimilace.

Práce není striktně rozčleněna na teoretickou a výzkumnou část, tyto dvě části se vzájemně prolínají, to znamená, že některá vyjádření narátorů jsou začleněna přímo do teoretického textu. Domnívám se, že tímto způsobem je možné maximálně využít informace, získané od narátorů, které teoretický text „oživí“ vzpomínkami, názory a životními zkušenostmi samotných příslušníků chorvatské menšiny. Pro tento způsob jsem se rozhodla také proto, že se mi podařilo získat zajímavé rozhovory s odborníky,

kteří se nějakým způsobem tématu chorvatské menšiny věnují, jejichž některé části přímo doplňují informace, získané z literatury.

Pro účely této diplomové práce byl podstatně rozšířen výzkum, který vznikl v rámci mé bakalářské práce. Kvalitativní výzkum je založen na rozhovorech s příslušníky chorvatské menšiny. V rámci výzkumu k této práci byly vedeny rozhovory jednak s příslušníky menšiny moravských Chorvatů, a jednak s příslušníky menšiny Chorvatů slovenských. Cílem těchto rozhovorů bylo získat informace o životě příslušníků obou chorvatských menšin, a to z perspektivy jejich vlastních vzpomínek, zkušeností a názorů, s důrazem na již výše zmíněná témata, tedy: uchování kontaktů mezi příslušníky Chorvatské menšiny, udržování specifického jazyka a etnické identity u obou skupin a jejich vztahy s většinovým obyvatelstvem.

Počátky historie chorvatské menšiny

Abychom získali ucelený obraz o chorvatské menšině na Slovensku a v České republice, je třeba mít informace také o období, kdy předci dnešních příslušníků chorvatské menšiny obývali svou původní vlast- Chorvatsko. Proto je tato kapitola zaměřena především na popis událostí, předcházejících příchodu Chorvatů na území dnešního Slovenska a České republiky.

Historický vývoj chorvatského území byl složitý a plný zvratů. Území Chorvatska, na něž byly zaměřeny mocenské zájmy různých politických činitelů, od Franské říše přes Byzanc, Uhry, či Benátky, figurovalo v dějinách především jako objekt historického dění.¹ Počátky historie chorvatské menšiny jako takové se začínají psát v 16. století. Předci moravských a slovenských Chorvatů v tomto období přišli na naše území zřejmě z oblasti dnešního Chorvatska a severní Bosny.² Hlavní příčinou masové emigrace Chorvatů z této oblasti byla rostoucí hrozba ze strany Osmanské říše, jejíž vládci zaměřili své mocenské zájmy na Balkánský poloostrov.³

Osmanská říše vznikla na přelomu 13. a 14. století a již v roce 1355 Turci expandovali na evropskou pevninu. V roce 1389 získali Osmané v bitvě na Kosově polí část Srbska, v roce 1393 pak část Bulharska a stali se tak bezprostředním sousedem Uherska, jehož jižní část začali po dobytí další části Srbska, Bulharska a Valašska systematicky pustošit. V roce 1453 vyvrcholila dobytím Cařihradu první etapa expanzivních dějin Osmanské říše. Krátce na to, v roce 1463 obsadili Osmané také Bosnu a Hercegovinu, čímž se stali nebezpečným sousedem Chorvatska.⁴ Již v roce 1468 začaly turecké jezdecké oddíly plenit středověké chorvatské vesnice a odvádět jejich obyvatelstvo do otroctví. Při porážce chorvatského vojska v bitvě na Krbavském poli, v roce 1493, by úplně zničen obranný potenciál chorvatské šlechtické domobrany.

¹ŠESTÁK, M., et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1998. s. 24-25.

²DOROVSKÝ, I. Kultura národnostních menšin a etnických skupin v Evropě. In DOROVSKÝ, I., et al. *Charváti ještě žijí mezi námi: Sborník studií a vzpomínek*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v České republice, 1996. s. 11.

³BOTÍK, J. *Slovenskí Chorváti: Etnokultúrny vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov*. Bratislava: Lúč, 2001. s. 15.

⁴KLÁČKA, J., *Zlatá kniha prameňov k dejinám Devínskej Novej Vsi: Príchod Chorvátov*. Bratislava: HKDC, 2011. s. 12.

Po sedmiletém příměří pak Turci začali dobývat jednotlivé pevnosti v samotném Chorvatsku.⁵

Chorvatsko bylo prakticky odříznuto od důležitých obchodních cest, což se velmi negativně odráží na ekonomické situaci země. Poddaným silně vzrůstá povinnost roboty a jsou nuceni odevzdávat vysoké dávky přesto, že v důsledku bojů nezvládají uživit ani svou vlastní rodinu. Vypukají hladomory a nepokoje.⁶ Turci za sebou nechávají zpustošenou krajinu, města i vesnice a jejich obyvatelé nemají příliš na výběr- buď se jim podrobí, nebo se dají na útěk.⁷

Rostoucí ohrožení ze strany Osmanů nutí Chorvaty k přesunům na sever, do oblasti severního Chorvatska a Slovinska. Kvůli této rozsáhlé migraci obyvatelstva je na konci 15. a začátkem 16. století narušena původní kultura Chorvatů.⁸ (Toto přesouvání chorvatského obyvatelstva vedlo také k promísení chorvatských nářečí a pozdějším badatelům značně ztěžuje práci při pátrání po kořenech příslušníků chorvatské menšiny na Slovensku a v České republice.⁹) Habsburkové se ve vlastním zájmu ujímají obrany chorvatských zemí. Začíná se vytvářet organizovaná obrana proti osmanské agresi, staví se pevnosti a opěrné body, které jsou obsazovány vojenskou posádkou.¹⁰

Po bitvě u Moháče v roce 1526, kde utrpělo uhersko- chorvatské vojsko zdrcující porážku, se situace se vyostřuje.¹¹ Kvůli neustálým bojům a nestabilní situaci se mnoho obyvatelů napadených území rozhodlo opustit svou vlast.

Chorvatská migrace se ubírala v podstatě třemi směry- na jih, do jižní Itálie; na západ do oblastí Kraňska a Štýrska a na severozápad, do oblasti na středním Dunaji, kde se zformoval ostrov tzv. gradišćanských Chorvatů. Chorvaté, kteří mířili do oblasti

⁵KLAČKA, J., *Zlatá kniha prameňov k dejinám Devínskej Novej Vsi: Príchod Chorvátov*. Bratislava: HKDC, 2011. s. 12.

⁶LAWITSCHKA, J. *Lipo naše selo*. Praha: Aeguitas, 2005. s. 7.

⁷TUREK, A. *Charvátská kolonizace na Moravě*. In JERÁBEK, R. *Moravští Charváti: dějiny a lidová kultura (antologie)*. Brno, 1991. s. 121.

⁸ŠESTÁK, M., et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1998. s. 140.

⁹KLAČKA, J., *Zlatá kniha prameňov k dejinám Devínskej Novej Vsi: Príchod Chorvátov*. Bratislava: HKDC, 2011. s. 12.

¹⁰ŠESTÁK, M., et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1998. s. 140.

¹¹KLAČKA, J., *Zlatá kniha prameňov k dejinám Devínskej Novej Vsi: Príchod Chorvátov*. Bratislava: HKDC, 2011. s. 12.

středního Podunají, tvořili nejsilnější migrační proud. Odhaduje se, že se zde usadilo kolem 200 000¹² Chorvatů.¹³ Intenzivní migrace Balkánského poloostrova na sever v popisovaném období nebyla jen bezhlavým útekem válkou vystrašeného obyvatelstva. Za jednotlivými migračními vlnami je možné vidět „*nielen snahu o rozšírenie majetkovej základne v zmysle stredovekého myslenia, ale o pragmatické konanie veľkých zemepanských korporácií, ktoré začali podnikanie vo vlastnej réžii a vo vojnovej konjunktúre sa začleňovali do novotvoriaceho se trhu.*“¹⁴

Jeden z narátorů k tomuto tématu při výzkumném rozhovoru zmínil: „*Máme doklady. Vieme o nich odkiaľ prišli tí Chorváti. A ich príčina, prečo sem prišli, bola práve tá, že zemepáni potrebovali pracovné sily na tie svoje dediny, na tie svoje panstvá. A oni ich premiestnili. (...) Čiže tá kolonizácia Chorvátov byla organizovaná. Je pravda, že k organizovanému nějakému společenstvu, ktoré sa premiestňovalo, mohli priskočiť aj nie taký, ktorý hneď naskočili tam v tom Chorvátsku do toho, ale po cestě sa k nim pridali...*“¹⁵

V důsledku morové rány v letech 1408- 1409, války mezi Fridrichem III. a Matyášem Korvínem o uherskou korunu, a bojů mezi šlechtici byly některé oblasti na území dnešního Rakouska, Maďarska, Slovenka a Moravy prakticky vylidněné a střední Evropa se potýkala s nedostatkem pracovní síly. Usidlování Chorvatů v těchto lokalitách proto nebylo bráněno, ba naopak, noví obyvatelé, a tedy i nová pracovní síla, byli vítáni.¹⁶

Usidlování Chorvatských migrantů v západních Uhrách a Rakousku bylo zpočátku zřejmě chápáno jako dočasné opatření, které mělo migrantům pomoci v době turecké nadvlády nebo válečného nebezpečí. Někteří z chorvatských migrantů se později skutečně vrátili do své původní vlasti. Například v Dolním Rakousku o návratu rozhodly náboženské neshody- Chorvati coby katolíci se zde dostávali do konfliktů s okolním protestantským obyvatelstvem. Neshody do určité míry

¹²BOTÍK, J. *Slovenskí Chorváti: Etnokultúrny vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov*. Bratislava: Lúč, 2001. s. 15.

¹³Pro srovnání: Pokorný uvádí, že na území dnešního Maďarska, Rakouska, Slovenska a České republiky se usadilo okolo 100 000 chorvatských obyvatel. (POKORNÝ, V., *Spoľahlivý most priateľstva: Chorváti na Slovensku*. Bratislava: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 2011. s. 8.)

¹⁴KUČERA, M. *Slováci a Chorváti: Historické a kultúrne vzťahy*. Bratislava: Post Scriptum, 2013. s. 162.

¹⁵Narátor 1; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁶LAWITSCHKA, J. *Lipo naše selo*. Praha: Aeguitas, 2005. s. 8.

způsobovaly i hospodářské výhody, které byly nově příchozím udělovány. Konfliktů s přistěhovalci přibývalo, jakmile pominulo bezprostřední nebezpečí a hospodářská situace se uklidnila. Stížnosti, aby Chorvati už více nebyli přijímáni do země a nebyli připouštěni k úřadům, se v roce 1572 dostaly dokonce až k císaři Maxmiliánovi. Císař ovšem z obav z hospodářských a vojenských ztrát, které by vypovězení Chorvatů způsobilo, svolil jen k tomu, aby nebyli připouštěni k venkovským úřadům a kde to bylo možné, aby byli nenásilně nahrazeni německými obyvateli.¹⁷

¹⁷TUREK, A. *Charvátská kolonisace na Moravě*. In JERŤÁBEK, R. *Moravští Charváti: dějiny a lidová kultura (antologie)*. Brno, 1991. s. 128-129.

Slovenští Chorvati

Počátky migrace Chorvatů na Slovensko se datují do prvních desetiletí 16. století. Přibližně v období, kdy proběhla bitva u Moháče (rok 1526) se na Slovensku objevují první příslušníci chorvatské šlechty, kteří se rozptýlí po celém Slovensku. Tito lidé tak často zprostředkovali přechod rolníků z Chorvatska (v severních oblastech země) a stali se jakýmsi lokátory v osadách na západě Slovenska. K nejvýraznějšímu přílivu chorvatských imigrantů dochází ve 30. až 70. letech 16. století.¹⁸ Souběžně s osidlováním Slovenska se Chorvati usidlovali i v přilehlých oblastech Rakouska, Zadunajska a jižní Moravy. Chorvatské osídlení na Slovensku se zkoncentrovalo do tří oblastí, nacházejících se v bezprostřední blízkosti Bratislavy, a to: do oblasti Záhoria (Devín, Devínska Nová Ves, Lamač, Dúbravka...), oblasti pod Malými Karpatami (Chorvátsky Grob, Slovenský Grob, Velké Šenkvice...) a Zadunajské oblasti (Jarovce, Rusovce, Čunovo)¹⁹. Chorvati byli ve zmíněných oblastech tehdejšího Rakouska-Uherska přijímáni a mohli se zde natrvalo usadit především díky tomu, že tyto oblasti byly vylidněny v důsledku morových epidemií a fluktuace obyvatelstva.²⁰ Po příchodu na území dnešního Slovenska Chorvati nevstupovali do společenských a hospodářských vztahů jako samostatná etnická skupina. Ve většině případů splynuli s ostatními poddanými. Zpočátku sice bylo jejich postavení díky dočasným tzv. „kolonizačním svobodám“ o něco lepší, avšak po uplynutí doby, po kterou panovník tyto svobody novým obyvatelům panství poskytoval, byly jejich životní podmínky srovnatelné s podmínkami pro ostatní poddané.²¹

„...Hovorilo sa tomu kolonizačné slobody. Ak bola tá usadlosť, na ktorú prišiel, to znamená dom aj so záhradou a patričné množstvo poľa, ak to bolo veľmi zdevastované, tak dostal na viac rokov oslobodenie od toho, že nemusel chodiť robiť na panské, nemusel odvádzať dávky. Išlo zemepánovi o to, aby sa postavil na vlastné nohy a sa on o ňho nemusel starať, a až potom, po uplynutí tých kolonizačných slobôd, musel

¹⁸KUČEROVÁ, K. *Chorváti a Srbi v strednej Európe. (K etnickým, hosp. a soc. otázkám v 16.-17. stor.)*. Bratislava, 1976. s. 220.

¹⁹Viz příloha č.1: Mapa chorvatského osídlení na Slovensku.

²⁰BOTÍK, J. *Slovenskí Chorváti: Etnokultúrny vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov*. Bratislava: Lúč, 2001. s. 17.

²¹POKORNÝ, V., *Spoločlivý most priateľstva: Chorváti na Slovensku*. Bratislava: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 2011. s. 8.

akože začať chodiť robiť aj na panskom. A to domáce obyvateľstvo na to panské muselo chodiť aj v tom čase, keď títo (myšleno chorvatské obyvateľstvo) mali tie kolonizačné slobody. (...) Ten šafár veľmi presne zaznamenal, kedy mu vyprší kolonizačná sloboda a kedy sa už bude vyžadovať, aby dával naturálne dávky, aby platil, aby chodil robotovať, a tak... Takže tí zemepáni si to sledovali. No, ale tí sediaci nemohli sa vzbúriť, že vyženú týchto prišielcov, pretože oni museli zo svojho prežívať ďalej a na zemepána musel robiť. Takže vznikala animozita medzi tými došlými a tými pôvodnými, ale v podstate trvala relatívne veľmi krátku dobu. Tri, šesť, maximálne dvanásť rokov trvala kolonizačná sloboda...²²

Chorvatské obyvateľstvo nevytvorilo na území Slovenska žiadnu kompaktnější etnickou oblasť a vo väčšine prípadov sa pomerne rýchle počas 16., 17. a 18. storočia asimilovalo. Na rozdiel od Rakúska a Maďarska na Slovensku nebyli žiadne nacionálne, ani náboženské spory, ktoré by u Chorvatov vyvolávaly reakcie odporu a upevňovali ich soudržnosť. Ako vo svojej knihe píše Kučerová: „*Katolícky universalizmus a slovenské prostredie, naturelom blízke chorvátskemu, prispeli k rýchlejšej asimilácii.*“²³

Nejdále si chorvatský ráz uchovaly obce: Chorvátsky Grob, Devínska Nová Ves, Dúbravka a Lamač, pričom posledné dve menované obce boli tiež v prvej polovici 20. storočia z veľkej časti poslovenštné. Dnes sa už k chorvatskej národnosti hlásia len málo obyvateľov. Podľa Kučerovej: „*V tzv. chorvátskych osadách, akými boli Devínska Nová Ves, Dúbravka, Chorvátsky Grob, nachádzame v súčasnosti už len jazykové, toponymické, resp. etnografické rezidua, poukazujúce na niekdajšiu inonárodnú príslušnosť obyvateľstva týchto osád.*“²⁴ V podstate do konca studenej vojny sa v obciach Jarovce a Čunovo používal „starochorvátsky“ jazyk, dochovaný z začiatku 16. storočia. V súčasnosti už na Slovensku týmto unikátnym jazykom nikto bežne nemluví, ani mu v plnej miere nerozumie.²⁵

²²Narátor 1; 14.2.2014, Devínska Nová Ves.

²³KUČEROVÁ, K. *Chorváti a Srbi v strednej Európe. (K etnickým, hosp. a soc. otázkám v 16.-17. stor.)*. Bratislava, 1976. s. 275.

²⁴Tamtéž s. 276.

²⁵JANKOVIČ, R. *Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia*. 2012. s. 28-31.

Na stavu současné chorvatské menšiny na Slovensku se podepsaly především geopolitické události (změny hranic, vysídlování Němců a Maďarů) v oblasti nejhustějšího chorvatského osídlení a asimilační tlaky okolí.

Dnešní rakousko- slovenské pohraničí, kde do dnešních dnů žije poměrně početná chorvatská menšina, je regionem, ve kterém v průběhu dějin koexistovalo hned několik národností (etnik), byly jimi Slováci, Rakušané, Maďaři, Židé a Chorvati. Národnostně, etnicky i jazykově pestré obyvatelstvo utvářelo specifický ráz této oblasti. 20. století však přineslo několik zásadních změn v oblasti územního členění, politiky, ekonomiky, legislativy, ale ve společnosti jako takové.²⁶ První velkou změnou byl rozpad Rakouska-Uherska a vytvoření nových národních států, čímž bylo mezi jednotlivé národní státy rozděleno také území, které bylo do té doby rozčleněno jen přirozeně- řekou Dunaj- a administrativně.

Kolem roku 1918 se v Československu silně projevovala snaha vytvořit jednotný národ československý. Všichni Slované v ČSR byli prezentováni jako Čechoslováci, přičemž cílem bylo oslabit vliv německé a maďarské menšiny. Při prvním sčítání obyvatelstva v Československé republice v roce 1921 byli občané chorvatsky hovořící obyvatelé automaticky započítáni mezi občany „československé národnosti“, čímž byla otázka chorvatské menšiny jednoduše vyřešena- počet jejích příslušníků se oficiálně rovnal nule.²⁷ Také tento přístup přispěl k částečnému splnutí chorvatské menšiny s většinovým obyvatelstvem. Určitou míru nezávislosti v tomto ohledu umožňoval vesnický způsob života²⁸, který přispíval k zachování původních zvyků a tradic, tedy i k zachování kultury a jazyka chorvatských předků.²⁹

Roku 1938 došlo k událostem, které změnily multikulturní ráz regionu. 12. března 1938 vyvrcholily snahy o sjednocení německy hovořícího obyvatelstva do jednoho národního celku anexí Rakouska a na základě Mnichovské dohody z 29. září

²⁶JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. s. 2.

²⁷POKORNÝ, V., *Spoločlivý most priateľstva: Chorváti na Slovensku*. Bratislava: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 2011. s. 9.

²⁸Například v Rakousku se kulturní dědictví Chorvatské menšiny udržovalo, mimo jiné, také prostřednictvím církve.

²⁹JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. s. 14-16.

téhož roku byl přiřčen k nacistickému Německu také Devín a Petržalka. Vídeňská arbitráž (z 2. října 1938) donutila autonomní Slovenskou krajinu postoupit 10390 km² Maďarsku- rozloha tohoto území v té době představovala 21,8% území Slovenska a žilo zde 860 tisíc obyvatel. 14. Března 1939 pak vznikl Slovenský stát. Na slovenském území zůstala z obcí tohoto regionu jen Devínska Nová Ves a příslušníci zde žijících menšin se dostali do nového postavení. Příslušníci chorvatské menšiny se v drtivé většině definovali jako Slováci a jejich asimilace významně pokročila, což je podle Jankoviče možné vysledovat i v místním chorvatském dialektu, který převzal vysoké procento slovenských, tzv. „záhoráckých“ výrazů. Tím, že se ostatní obce s převahou chorvatského obyvatelstva staly součástí jiných států, přímé spojení mezi Chorvaty prakticky neexistovaly, a tak se kontakty mezi nimi přerušily.³⁰

Jak již bylo výše naznačeno, podstatná část dnešní slovenské oblasti, kde žila početná menšina slovenských Chorvatů, byla v roce 1938 připojena k Německé říši. Spolková krajina Burgenland byla oficiálně zrušena a oblast se dostala pod správu „Gau Niederdonau“ (župy Dolní Dunaj). Ve městě Eisenstadt byla zřízena instituce „Volkstumsstelle“, která měla v obyvatelstvu posilovat „Deutschum“, tedy německost a neněmecké národy měla za úkol hlídat a sledovat. Menšiny byly sice do určité míry trpěny, ale projevovala se silná tendence přesvědčovat obyvatele, že pokud jsou příslušníky Německé říše, jsou také Němci. Od roku 1942 začaly mezi obyvatele pronikat zprávy propagandy, které tvrdily, že Chorvati budou vystěhováni. Na základě jedné takové poplašné zprávy, že vystěhují všechny Chorvaty, jejichž příjmení končí koncovkou „-its“, si mnozí Chorvati nechali změnit koncovku svého příjmení na „-ich“. Tyto změny vycházely z mylného předpokladu, že koncovka „-ich“ je německého původu, ve skutečnosti je písmeno „ch“ starším způsobem zápisu písmena „č“ v chorvatském jazyce.

Germanizační tendence a strach ze snahy o eliminaci „nepřátel árijské rasy a krajiny“ se odrazily také v používání chorvatského jazyka mezi příslušníky chorvatské menšiny. Odlišnost představovala problém, a kdo nechtěl mít problémy, musel se přizpůsobit. Chorvati přestali svým rodným jazykem mluvit na veřejnosti a jeho

³⁰JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. s. 17-18.

používání se přesunulo především do domácího prostředí. Z tohoto období bohužel neexistují oficiální, ani důvěryhodné informace o příslušnících národnostních menšin³¹, mimo jiné také proto, že menšinové spolky byly postupně donuceny k ukončení své činnosti.³²

Obce, které na základě Vídeňské arbitráže připadly Maďarsku, byly obývány etnicky a národnostně různorodým obyvatelstvem, přičemž příslušníci maďarské národnosti nepředstavovali v těchto obcích většinu. Navzdory různým reformám v oblasti menšinového školství a používání menšinových jazyků se jednotlivé menšiny jen pomalu asimilovaly. V tomto období (do konce 2. světové války) se někteří obyvatelé přihlásili k maďarské a německé národnosti. Podle Jankoviče se to týkalo především příslušníků chorvatské menšiny, z nichž už někteří měli z minulosti poněmčená příjmení (šlo však jen o menší část příslušníků této menšiny). Tyto změny v deklarované příslušnosti k určité národnosti vyplývaly jednak z obav, že by příslušníky určité menšiny mohl čekat podobný osud, jako židovské obyvatelstvo, jednak bylo přihlášení se k německé či maďarské národnosti jednodušší a výhodnější.³³

Po skončení 2. světové války (1945-1947) došlo k dalším změnám podoby hranic. Chorvatská menšina byla početně oslabena jednak v důsledku války, jednak kvůli válečným zajatcům z jejich řad. Jen několik týdnů po skončení války sestavili aktivisti Chorvatského kulturného spolku („Hrvatsko kulturno društvo“, „Kroatischer Kulturverein“), také kvůli zachování chorvatské menšiny, seznam zajatých vojáků z řad příslušníků chorvatské menšiny v tehdejší Jugoslávii a poslali jej maršalovi Titovi, aby dosáhl jejich předčasného propuštění z válečného zajetí. Po této intervenci podala Jugoslávie „Radě ministrů zahraničních věcí“ memorandum o zvláštním postavení chorvatského etnika v Burgenlandu. Chorvati, žijící v Burgenladu se v té době snažili

³¹Jankovič se ve svém textu „Koexistencia národnostných menšín na území slovensko- rakúskeho pohraničia“ zmiňuje, že v prvním poválečném sčítání obyvatelstva v Burgenladu se projevují důsledky národnostní politiky nacistického Německa poklesem počtu Chorvatů v celé spolkové krajině o čtvrtinu. Chorvatky tak představovaly 11,1% ženské populace Burgenlandu.

³²JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. s. 18-19.

³³Tamtéž s. 19-20.

o kulturní autonomii v rámci Burgenlandu, což ovšem centrální vláda při rokování o „Státní smlouvě Rakouska“ ignorovala.³⁴

V srpnu roku 1945 byly zveřejněny závěry Postupimské konference, podle kterých měli být z Československa, Maďarska a Polska vysídleni Němci. Československo řešilo kolaboraci německy a maďarsky hovořícího obyvatelstva skrze tzv. „Benešovy dekrety“³⁵. Problematické byly situace ve smíšených rodinách, kde byl německé národnosti například jen jeden z rodičů. Jankovič pro zajímavost uvádí, že například z obce Jarovce (patřila k tehdejšímu Maďarsku), kde také žila početná chorvatská menšina, nebyl v roce 1946 vystěhován ani jeden příslušník německé menšiny, ke které se v roce 1930 hlásilo 139 obyvatelů obce. Jedním z důvodů podle něj mohla být i skutečnost, že příslušníci německé národnosti byli v podstatě trojjazyčně mluvící, stejně jako převážná většina obyvatelů obce, kteří ve vzájemné komunikaci, bez ohledu na mateřský jazyk ovládali maďarštinu, chorvatštinu a němčinu.³⁶

V roce 1947 na Slovensku vyhrála ve svobodných volbách Demokratická strana (s více, než 60% hlasů), na českém území však zvítězili komunisti. Komunismus sovětského typu se tak na Slovensko v podstatě dostal ze západu. Situaci občanů komplikoval sovětský model perzekuce, tedy organizování soudů s nepřáteli státu, věznění a společenské nejistoty.³⁷

V letech 1947 a 1948 se ve slovensko-rakouském pohraničí udály změny, které silně ovlivnily dnešní etnický, národnostní a kulturní charakter této oblasti. Z předchozího textu vyplývá, že tato vlna změn pro popisovanou oblast nebyla první. Jak zmiňuje Jankovič: „*Už prvá polovica 20. storočia bola neuveriteľne bohatá na zmeny*

³⁴JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. s. 20-21.

³⁵„*Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů. Dekret zaváděl termín „státně nespolehlivá osoba“, což byly osoby národnosti německé či maďarské a dále „osoby, které vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně ČSR“. Majetek těchto osob byl dán pod národní správu; na tento dekret pak navázal dekret prezidenta republiky č. 12 z 21.6. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.“ (Kronika 20. století 1900-1999. Praha: Fortuna Print, 2000. s. 662.)*

³⁶JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. s. 22.

³⁷KUČERA, M. *Slováci a Chorváti: Historické a kultúrne vzťahy*. Bratislava: Post Scriptum, 2013. s. 228.

*v národnostnej štruktúre obyvateľstva, ale aj napriek nim si región udržoval charakter relatívne rodinne a etnicky previazaného prostredia.*³⁸ Na základě mírové smlouvy mezi vítěznými velmocemi 2. světové války a Maďarskem byly v roce 1947 k Československu opět připojeny obce Jarovce, Rusovce a Čunovo, což znamenalo pro jejich etnicky a jazykově (němčina, maďarština, chorvatština) pestré obyvatelstvo doslova převratné změny. Jednalo se o prostředí, kde obyvatelé odvozovali svou národnost a mateřský jazyk podle svých rodičů a bylo poměrně obvyklé, že jeden člověk uváděl vzhledem k deklarované národnosti odlišný mateřský jazyk. Vytváření rodinných svazků mezi obyvateli jednotlivých obcí, ale i mezi jednotlivými národnostmi nebyly ničím výjimečným. Obyvatelstvo těchto připojených obcí tedy bylo po staletí tvořeno různorodou skupinou (ze které ovšem byli mezi lety 1938-1946 násilně vystěhováni příslušníci židovské menšiny a většina německy hovořícího obyvatelstva). Na poměry tehdejšího Československa šlo o unikátní situaci. V tomto období se navíc československé pohraničí stalo jakýmsi nárazníkem dvou politických systémů a světonáborů, jehož středem vedla nepropustná bariéra z ostatních drátů.³⁹ Každý z pokusů o kontakt skrze tuto bariéru byl považován za podezřelý a mohl způsobit dlouhodobé komplikace nejen jednotlivci, ale i celé jeho rodině. V Československu a Maďarské lidové republice bylo udržování kontaktů za hranicemi téměř životu nebezpečné a v Rakousku se příslušníci menšin snažili přizpůsobit většině, aby si zbytečně nekomplikovali život na svobodnější straně rozdělené Evropy. Rodiny, společnosti a obce se tedy uzavíraly do sebe. Historická rodinná a přátelská propojení s obyvateli Rakouska se úplně přerušila, a protože měli lidé nadále strach používat němčinu na veřejnosti, přestala být němčina postupně oficiálně používána. Zajímavé však je, že až do konce roku 1989 a pádu „železné opony“ byl rakouský rozhlas a rakouská televizní stanice ORF sledován ve většině domácností, bez ohledu na deklarovanou národnost či mateřský jazyk. Lidé, kteří měli rodinné vazby v Rakousku, nebo v soukromí používaly němčinu, byli předmětem zájmu „Veřejné bezpečnosti“. Postupně zvyšovaný tlak na tyto jedince měl za následek emigraci těchto jedinců, nebo

³⁸JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. s. 23.

³⁹K „ochraně státní hranice“ bylo zákonem č. 69/1951 stanoveno tzv. zakázané pásmo (2 km od státní hranice) a hraniční pásmo (6 km kolmo ke státní hranici), přičemž ochrana hranice byla stavěna nad hodnotu lidského života. (JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. s.25.)

asimilaci. Situace vyvrcholila v roce 1952, kdy byly v rámci „akce B“ z hraničního pásma ČSR vystěhovány převážně německy hovořící rodiny. Oficiálně šlo o odsun nespolehlivých osob v rámci očisty pohraničního pásma.⁴⁰

Změny, které proběhly v tomto období, citelně zasáhly do každodenního života slovenských Chorvatů. Hlavně počátku byla pro obyvatele připojeného území problémem neznalost slovenského jazyka. Tento deficit byl v prvních několika letech po připojení v obcích Čunovo a Jarovce napravován výukou slovenského jazyka učiteli z Vojvodiny (Srbsko), kteří ovládali jak slovenštinu, tak srbochorvatštinu. Obyvatelé Jarovie a Čunova z převážné většiny mluvili archaickou verzí chorvatštiny, tzv. „gradiscanskohrvatski“. Tato verze chorvatštiny se dokonce do roku 1947 vyučovala na základní škole v Jarovciach. Zajímavé je, že po přičlenění obcí Jarovce, Rusovce a Čunovo k ČSR se chorvatští pedagogové, kteří zde působili až do roku 1947, přestěhovali do blízkých obcí v Maďarsku. „*V spomínanom období stratili napríklad Chorváti v Jarovciach všetkých chorvátsky hovoriacich pedagógov, ktorí pôsobili aj v ostatných oblastiach chorvátskej kultúry.*“⁴¹ Kultura chorvatské menšiny na Slovensku odchodem těchto osob utrpěla. Kulturní život příslušníků chorvatské menšiny se například v Jarovciach soustředil kolem místního kostela, kde nadále působil poslední kněz chorvatského původu Jozef Mikišits. Výuka na místních školách dále pokračovala ve slovenském jazyce. To, že školy navštěvovali příslušníci chorvatské menšiny, jejichž mateřským jazykem byla chorvatština, se na slovenských školách v podstatě ignorovalo. Mateřský jazyk žáků, ačkoli šlo o unikátní gradšćansko-chorvatský dialekt, byl chápán spíše jako přítěž, která komplikovala výuku.⁴²

Kulturní a náboženský život, včetně obnovení zahraničních kontaktů, se krátce obnovoval v 60. letech, v období tzv. Pražského jara. Tyto snahy ale byly potlačeny příchodem vojsk Varšavské smlouvy a normalizací, která opět obnovila izolaci ČSR vůči západnímu světu.⁴³ Izolace a zvýšená kontrola obcí s početnou chorvatskou menšinou paradoxně napomohla v těchto obcích zachovat jejich vesnický charakter,

⁴⁰JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. s. 23-25.

⁴¹Tamtéž s. 27.

⁴²Tamtéž s. 27.

⁴³ Tamtéž s. 29.

a také související tradice, které se zde zakonzervovaly až do začátku 70. let 20. století. Stejně tak se na těchto místech udrželo užívání starochorvatské řeči, dochované ze 16. století.⁴⁴

V současnosti zastupuje zájmy slovenských Chorvatů „Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku“, který má svého zástupce ve výboru pro národnostní menšiny, zřízeném při Úřadu vlády Slovenské republiky. Dále je členem „Světového kongresu Chorvatů“, členem evropského sdružení národnostních menšin FUEN, od roku 2011 je i členem „Euroregiónu Dunajskej Iniciatívy“, aktivně se angažuje jako člen Koordinačního výboru gradiččanských Chorvatů, spolupracuje se sdružením „Matica iseljenika“ ze Záhřebu a s Velvyslanectvím Chorvatské republiky v Bratislavě. Aktivity Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku se orientují na různé skupiny příslušníků chorvatské menšiny a většinové obyvatelstvo Slovenska, přičemž mnoho z nich je podporováno Úřadem vlády Slovenské republiky. Mezi tyto aktivity patří například tradiční každoroční přehlídky folklóru chorvatské menšiny (např. Festival chorvátskej kultúry v Devínskej Novej Vsi), publikační činnost (časopis Hrvatska rosa, knižní publikace, CD), činnost a různá soustředění folklórních souborů (Grbačieta, Ljuljanka).⁴⁵

Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku se snaží o aktivní podporu udržování chorvatského jazyka mezi příslušníky Chorvatské menšiny. Tomuto cíli přispívá pořádáním nejrůznějších kulturních akcí, publikováním časopisu Hrvatska rosa a knih a hudebních CD v chorvatském jazyce, podporou chorvatských folklórních souborů, ale i pořádáním chorvatského „jazykového tábora“ pro děti a mládež z chorvatských obcí na Slovensku, výuka chorvatského jazyka je v chorvatských obcích na Slovensku zajišťována také pomocí lektorky z Chorvatska (do konce roku 2014).⁴⁶

⁴⁴JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. s. 29.

⁴⁵JANKOVIČ, R. *Správa: O činnosti Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku za obdobie medzi 10. a 11. kongresom*. Bratislava- Čunovo, 2012.

⁴⁶Tamtéž.

Další aktivitou Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku je správa etnografických a etnologických sbírek, ktoré slouží k zachovaniu kultúrneho dedičia chorvátskych predkov. Soustredujú sa predovšetkým na zachovanie a obnovenie zvykov, originálneho názvosloví, tradičných oděvů, krojů, předmětů denní potřeby, architektury, kulinářství a tak dále.⁴⁷ V Devínské Nové Vsi je provozováno specializované muzeum (Múzeum kultúry Chorvátov na Slovensku), ktoré sa zabýva uchovávaním tradíc, organizovaním výstav, ediční a spolkovou činností Chorvatů na Slovensku.⁴⁸

⁴⁷JANKOVIČ, R. *Správa: O činnosti Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku za obdobie medzi 10. a 11. kongresom*. Bratislava- Čunovo, 2012.

⁴⁸KUČERA, M. *Slováci a Chorváti: Historické a kultúrne vzťahy*. Bratislava: Post Scriptum, 2013. s. 167.

Moravští Chorvati

Moravští Chorvati⁴⁹ jsou částí chorvatské migrace, která pronikla nejhluběji do střední Evropy. Tato část chorvatských migrantů se usadila na jižní Moravě, v těsné blízkosti dnešních hranic s Rakouskem- na Podluží, Mikulovsku, Břeclavsku a Hodonínsku. Chorvati se do této oblasti dostali pravděpodobně ve dvou vlnách. První vlna přišla přímo z Chorvatska, druhou vlnu pak tvořili Chorvati, kteří se přemístili z Dolního Rakouska a Uherska.⁵⁰ „*Jde o nejsevernější výběžky dlouhé řady charvátských sídel, táhnoucích se od jugoslávských hranic přes Maďarsko a Rakousko na jižní Slovensko a na jižní Moravu. Zde se usazovali Charváti prchající z domova před Turky, po celou druhou polovinu 16. století a částečně i v 17. století. Osidlovali staré vesnice, jež za válek v 15. a 16. století ztratily původní obyvatelstvo.*“⁵¹ Chorvati byli na českém (stejně jako na slovenském) území majiteli panství vítáni, očekávali totiž, že příchod nových osídlenců, tedy i pracovní síly, jim pomůže obnovit hospodářský život ve zpustlých vesnicích a zvýšit výnosy panství.⁵²

Které z obcí obývalo chorvatské obyvatelstvo, je možné zjistit podle vysokého výskytu příjmení chorvatského původu v období, kdy se Chorvati usidlovali na našem území (např. Stavarić, Jurdič). Na jižní Moravě jde například o obce:⁵³ Lednice, Pasohlávky, Hovorany u Hodonína, Poštorná, Charvátská Nová Ves a Hlohovec. Tyto obce však byly postupně asimilovány. Nejdéle, tedy až do konce 2. světové války, se udrželi Chorvaté na Mikulovsku, v obcích Jevišovka (chorvatsky Frielištof), Dobré Pole (Gutfjeld) a Nový Přerov (Nuova Prerava).⁵⁴

Zatímco vývoj a asimilace chorvatské komunity na Slovensku, v Rakousku a Maďarsku probíhal přirozeně, tedy bez výraznějších zásahů zvenčí, osud moravských Chorvatů byl o poznání dramatičtější. Po záboru Sudet roku 1938, kam spadaly, kromě dalších 33 obcí na Mikulovsku, také chorvatsky osídlené obce Jevišovka, Nový Přerov

⁴⁹V literatuře je možno nalézt označení- Chorvaté, Charváti, Chorvati, nebo také Hrvati.

⁵⁰LAWITSCHKA, J. *Lipo naše selo*. Praha: Aeguitas, 2005. s. 8.

⁵¹SIROVÁTKA, O. K problematice folklóru charvátská menšiny v Československu. In DOROVSKÝ, I., et al. *Charváti ještě žijí mezi námi: Sborník studií a vzpomínek*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v České republice, 1996. s. 24.

⁵²Tamtéž s. 24.

⁵³Viz příloha č.2: Mapa chorvatského osídlení na jižní Moravě.

⁵⁴LAWITSCHKA, J. *Lipo naše selo*. Praha: Aeguitas, 2005. s. 8- 9.

a Dobré pole, se Chorvati automaticky stali občany Německé říše a muži museli narukovat do Wehrmachtu. Mnoho Chorvatů se v tomto období přihlásilo k německé národnosti. Důvodem k tomu mohl být nátlak, obavy, ale i fakt, že někteří z nich žili ve smíšeném chorvatsko- německém manželství. V realitě minulého století bylo důležité, a často bylo dokonce vyžadováno, aby se člověk hlásil k určité národnosti, jinak hrozilo, že bude zařazen bez ohledu na jeho vlastní názor. Obyvatelé pohraničí v různých částech střední Evropy tak řešili problém, kam se vlastně zařadit. Tato otázka začala být o poznání palčivější poté, co se začalo ukazovat, že „špatná“ volba s sebou může nést nedozírné následky.⁵⁵

Po druhé světové válce, kdy se Chorvati oficiálně opět stali československými občany, byli obviněni z příklonu k německým okupantům a v letech 1947- 1949 byli na nátlak komunistické strany a nakonec i vlády vysídleni jako „nespolehlivé obyvatelstvo“ od hranic. Přibližně dva a půl tisíce chorvatských obyvatel Jevišovky, Nového Přerova a Dobrého Pole bylo násilně vysídleno a rozptýleno na střední a severní Moravu.⁵⁶ Ne zcela vyřešenou otázkou zůstává, z jakého důvodu byli moravští Chorvati vysídleni ze svých domovů na jižní Moravě, zatímco slovenští Chorvati takto postiženi nebyli, ačkoli také žili v bezprostřední blízkosti rakouských hranic a v době vysídlování žili v jednom státním celku- Československé republice. Svou roli určitě hrál fakt, že při volbách v roce 1946 nezískala v chorvatských obcích v Mikulovském okrese vítězství komunistická strana.⁵⁷

Narátoři to, že příslušníci chorvatské komunity ve většině případů zvolili jinou stranu, než komunistickou, uváděli ve výzkumných rozhovorech jako hlavní důvod, proč byla chorvatská menšina z jižní Moravy vysídlena.

„Týto Chorváti boli vystahovaní z tých obcí kvôli tomu, že vo voľbách ve 46 roku, tak v týchto obciach nevyhrali komunisti. A tým, že nevyhrali komunisti, tak oni naznačili, že sú vlastne protikomunistický, a teda treba s nimi urobiť poriadok.

⁵⁵DVOŘÁK, T. *Vnitřní odsun 1947-1953: závěrečná fáze "očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. Brno: Matice moravská, 2012. s. 202.

⁵⁶VRBKOVÁ, S. *Chorvaté na Mikulovsku*. Mikulov: Regionální muzeum v Mikulově, 2007.s. 6.

⁵⁷Proti přesunutí chorvatského obyvatelstva se vyslovila hlavně lidová strana, která získala v roce 1946 v mikulovském okrese jako jediná volební vítězství právě v chorvatských vesnicích. Jedním z hlavních argumentů byl slovanský původ chorvatského obyvatelstva. (MELZER, M. Osídlování bývalého německého jazykového ostrova na Dražanské vrchovině moravskými Charváty. In DOROVSKÝ, I., et al. *Charváti ještě žijí mezi námi: Sborník studií a vzpomínek*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v České republice, 1996. s. 35-36.)

No a urobili poriadok tým, že vytvorili priestor na severných Čechách, odkiaľ vyhnali Nemcov, že, no tak mali možnosť tam nasťahovať Chorvátov. A sem zase bez problémov vysťahovali zase Bulharov a neviem, ďalších...Slovákov, respektive Čechov, ktorí v rámci repatriácie sa mohli vrátiť do pôvodnej vlasti.⁵⁸

„V pětáctyrycátým, nebo šestačtyrycátým roku my jsme měli ty první volby. A Frélichovci⁵⁹ byli v 95% lidovci a socialisti. A ne komunisti... A ti komunisti viděli, že my nejsme za nich. A ti komunisti viděli- oni nejsou za nás, jsou nespolehliví, pryč s nimi! A pak byl ten odsun tenkrát. My jsme byli pro ty komunisty nespolehliví...“⁶⁰

Podle Tomáše Dvořáka byl jednou z hlavních příčin rychlý a živelný příchod nových obyvatel, jejichž majetkové a mocenské ambice ve většině obcí v podstatě německého Mikulovska nenarážely na větší odpor. V obcích osídlených chorvatským obyvatelstvem tomu však bylo jinak. Zde starousedlíci obývali nejlepší usedlosti, což bylo přirozeně „trnem v oku“ novoosídlenců, zastupovaných okresní správní komisí, kteří se ocitli v pozici chudších obyvatel těchto obcí. Pro chorvatské obyvatelstvo vyplývaly nepříznivě i úmysly komunistické strany, kompletně přebudovat společnost v souladu s politickými představami a záměry stranického vedení, přičemž pohraničí mělo být přeměněno v komunistickou mocenskou základnu. Postatou problému tedy byl „konflikt mezi novoosídlenci, opírajícími se o nově konstituovanou státní moc, a starousedlíky, stigmatizovanými svým kontaktem s německým obyvatelstvem.“⁶¹

Identita obyvatel těchto „chorvatských“ obcí byla z perspektivy tehdejšího myšlení, které vyžadovalo jasnou kategorizaci, sporná,⁶² navíc neumožnila odsunutí Chorvatů, společně se sudetskými Němci, a tím i uvolnění usedlostí pro nové obyvatele. Nedůvěra vůči chorvatskému obyvatelstvu nepramenila jen z faktu, že velká část Chorvatů sloužila v německé armádě, ať už dobrovolně, nebo nuceně, a někteří z nich dokonce byli členy NSDAP a SS. Problém pro nově nastupující komunistickou vládu představovalo také to, že obce Frélichov, Dobré Pole a Nový Přerov leží

⁵⁸Narátor 2; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

⁵⁹Obyvatelé Jevišovky- dříve „Frélichova“

⁶⁰Narátor 9; leden 2012, Vídeň.

⁶¹DVOŘÁK, T. *Vnitřní odsun 1947-1953: závěrečná fáze "očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. Brno: Matice moravská, 2012. s. 205-206.

⁶²Tamtéž s. 205-206.

v bezprostřední blízkosti hranic s Rakouskem, a navíc část pozemků chorvatských obyvatel se nacházela na rakouském území.⁶³

Vysídlení moravských Chorvatů je v podstatě jediným případem uskutečněné deportace celé národnostní menšiny v českých moderních dějinách. Počet přesídlených osob byl sice poměrně nízký (například ve srovnání s deportacemi statisíců osob v SSSR) a jednalo se o problém lokálního charakteru, na jeho řešení však participovaly různé složky státu a společnosti, a to po poměrně dlouhou dobu, vzhledem k nevelkému rozsahu a významu chorvatské menšiny.⁶⁴ „Přibližně 2000 moravských Charvátů se během tří let staly předmětem jednání několika komisí, prověřování jejich státní a národní spolehlivosti se několikrát opakovalo a z Charvátů učinilo patrně nejdůkladněji vyšetřované obyvatele poválečného Československa.“⁶⁵ Zajímavé je, že doba, po kterou otázka přesídlení moravských Chorvatů zaměstnávala úřady a politiky svou délkou překonala i dobu, kterou zabral mnohem rozsáhlejším odsun německého obyvatelstva.⁶⁶

Jakmile mezi obyvatele pronikly informace o plánovaném rozsidlování, část chorvatských obyvatel raději emigrovala. Majetek převážné části Chorvatů byl zkonfiskován, nebo vykoupen a jejich domovy osídlilo nové obyvatelstvo. Toto násilné vykořenění nesli moravští Chorvati velmi těžce a nikdy se s ním nesmířili.⁶⁷ Tím, že byli Chorvati rozděleni do mnoha obcí, byl velmi ztížen jejich vzájemný kontakt, čímž také utrpěl jejich jazyk. První generace dětí, narozených v novém prostředí ještě chorvatštinu ovládala, další generace už hovoří v převážné většině případů pouze česky. Byly tak položeny základy poměrně rychlé asimilaci.⁶⁸

⁶³DOROVSKÝ, I. Poválečné osudy jihomoravských Charvátů. In DOROVSKÝ, I., et al. *Charváti ještě žijí mezi námi: Sborník studií a vzpomínek*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v České republice, 1996. s. 50-51.

⁶⁴DVOŘÁK, T. *Vnitřní odsun 1947-1953: závěrečná fáze "očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. Brno: Matice moravská, 2012. s. 204.

⁶⁵Tamtéž s. 204.

⁶⁶Tamtéž s. 204.

⁶⁷VRBKOVÁ, S. *Chorvaté na Mikulovsku*. Mikulov: Regionální muzeum v Mikulově, 2007 s. 6-7.

⁶⁸LAWITSCHKA, J. *Lipo naše selo*. Praha: Aeguitas, 2005. s. 10- 11.

Pohraniční území byla po odsunech obyvatel rychle znovu osidlována, „aby se předešlo škodám v ekonomice, zejména v průmyslu a zemědělství.“⁶⁹ Do těchto území se stěhovali nejen obyvatelé českého vnitrozemí, ale například také početné skupiny obyvatel ze Slovenska, čeští a slovenští reemigranti z Rumunska, Bulharska, Polska, Sovětského svazu, Francie, Ukrajiny, Řecka atd.⁷⁰

⁶⁹ NAVRÁTILOVÁ, A. a kol. *Etnické procesy v nově osídlených oblastech na Moravě: Na příkladě vybraných obcí v jihomoravském a severomoravském kraji*. Brno: Ústav lidového umění ve Strážnici, 1986. s. 6.

⁷⁰Tamtéž s. 6.

Gradišćanští Chorvati

Jak již bylo výše zmíněno, slovenští a moravští Chorvati jsou jen částí rozsáhlejší Chorvatského ostrova, který se zformoval ještě na území někdejšího Rakouska-Uherska. Tehdejším centrem s nejpočetnějším chorvatským osídlením byla oblast Burgenlandu (v chorvatštině Gradišće), která se nachází na území dnešního východního Rakouska. Od názvu této oblasti je odvozeno také označení pro chorvatskou menšinu, která se zde usadila- gradišćanští Chorvati. Po rozpadu Rakouska-Uherska a rozdělení území mezi nástupnické státy se označení této chorvatské menšiny používá ve dvou významech. V užším slova smyslu jde pouze o rakouské Chorvaty, žijící v oblasti Burgenlandu, v širším významu zahrnuje i Chorvaty, kteří se po rozpadu Rakouska-Uherska ocitli na území Maďarska, Slovenska a České republiky (jihovýchodní Moravy). Toto rozdělení do určité míry přerušilo hospodářské, sociální, kulturní a jiné vazby mezi gradišćanskými Chorvaty,⁷¹ v důsledku čehož se vývoj chorvatské menšiny v jednotlivých státech začal odvíjet různými směry. To ovšem neznamená, že do té doby se do té doby chorvatská etnická menšina na zmiňovaném území vyvíjela stejně a stejnoměrně, už jen prostý fakt, že Chorvaté byli v různých oblastech obklopeni různou majoritní společností (Rakouskou, Maďarskou, Slovenskou, Českou, na mnoha místech se vlivy dokonce mísily) předurčoval chorvatskou menšinu k rozdílným ve vývoji menšiny, adaptaci, akulturaci, nebo vývoji jazyka.⁷²

⁷¹BOTÍK, J. *Slovenskí Chorváti: Etnokultúrny vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov*. Bratislava: Lúč, 2001. s. 6.

⁷²Tamtéž s. 64.

Kontakty mezi jednotlivými chorvatskými menšinami

Ačkoli od sebe byli příslušníci chorvatské menšiny (potomci chorvatské migrace ze 16. století) formálně odděleni v průběhu dějin tvořícími se hranicemi mezi jednotlivými státy, měli a dodnes často také mají tendenci se setkávat a udržovat čilé společenské kontakty. K významným kontaktům mezi příslušníky chorvatských menšin v jednolitých zemích (Rakousko, Maďarsko, Slovensko, Česká republika) docházelo v průběhu historie například při náboženských poutích. Ke kontaktům však docházelo i v běžném životě a při méně formálních příležitostech. Například kontakty mezi slovenskými Chorvaty, žijícími v „zadunajských“ obcích Jarovce, Rusovce a Čunovo, a chorvatskými obyvateli sousedících obcí, které dnes patří k Rakousku a Maďarsku (např. Hrvatska Kremlja, Belo Selo, Bizonja...) byly natolik intenzivní, že až do období první světové války vytvářeli jakýsi vzájemný sňatkový okruh. Existují však i doklady o kontaktech mezi příslušníky Chorvatské menšiny mezi odlehlejšími lokalitami. Kupříkladu Chorvati z Devínskej Novej Vsi udržovali čilý kontakt se „Zamoravcami“ - Chorvaty, žijícími na druhém břehu řeky Moravy až po Vídeň, Eisenstadt a dále.⁷³

Že existovaly kontakty mezi moravskými a slovenskými Chorvaty potvrzuje i setkání příslušníků chorvatské menšiny při příležitosti oslav 350. výročí příchodu Chorvatů na Moravu, které se konaly 16. září 1934 ve Frélichově (Jevišovka), Dobrém Poli a Novém Přerově.⁷⁴ Na těchto oslavách se podíleli i příslušníci chorvatské menšiny ze Slovenska. K tomuto faktu se při výzkumných rozhovorech vyjadřovali i někteří z narátorů:

„Třeba povedať, že do toho roku 1990 neexistoval žiaden spolok, žiaden nejaký... Ani krúžok, proste... Iba jeden Spevokol tu v Devínskej Novej Vsi od roku 1934, ktorý mal...Ale nebol to chorvátsky spolok...Ale mal chorvatské piesne. A dokonca tento Spevokol v Jevišovke mal vystúpenie v roku 1934. Tam v jednej publikácii sú aj fotografie. (...) Moja svokra, aj môj švagor tam sú, jako v tom Spevokole, takže preto

⁷³BOTÍK, J. *Slovenskí Chorváti: Etnokultúrny vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov*. Bratislava: Lúč, 2001. s. 70.

⁷⁴*Almanach moravských Charvátů (1584-1934): Z dob dávných a přítomných*. Brno: Jednota pro jihozápadní Moravu, 1934. s. 1.

*dôverne poznám tú situáciu. Oni naozaj tam boli a skutočne ten prvý kontakt za prvej republiky bol... Samozrejme, že sme vedeli o Chorvátoch na Morave.*⁷⁵

*„Mama spomínali, že chodili... Spomínali Frélichov. Do Frélichova tak chodili, že tam boli nejaké oslavy, alebo hody...“*⁷⁶

Z výskumných rozhovorů s chorvatskými pamětníky vyplynulo, že povědomí o chorvatských skupinách, žijících v okolních státech nebylo univerzální. Mnohdy příslušníci chorvatské menšiny o jiných skupinách Chorvatů neměli tušení a vzájemné setkání pro ně bylo překvapením, jak dokládá například následující úryvek rozhovoru:

*„Já jsem se ženil. (...) A tam přijel právě nějaký pan farář Fiala a von sloužil hromadu let v té Děvínské Nové Vsi, takže on ty Charváty měl... A ti ministranti, oni chodili na prázdniny, jako k tomu panu faráři na tu Velkou Moravu. (...) Tak on mě sezdával a říká: „Michale...“ nebo nevím, jestli mě říkal pane Koch, „ já mám pro vás překvapení.“ Jsem nevěděl jaké, že. No a tak... /dojetí/ To bylo opravdu překvapení. Tenkrát jsem poprvé poznal, že tam jsou Charváti. My jsme nevěděli o tom vůbec, že tam jsou Charváti vůbec. My jsme se s nima nikdy nestýkali, my jsme neveděli, že... Možná, že ti naši staří předkové věděli, že... (...) No a tam jsem zjistil... Pak to začalo. A po tom převratě jsme se s něma dali dohromady...“*⁷⁷

⁷⁵Narátor 2; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

⁷⁶Narátorka 5; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

⁷⁷Narátor 7; 14.4.2013, Hanušovice.

Poutě

Ve vývoji chorvatské menšiny hrály úlohu různé atributy etnicity. Byly jimi například specifický mateřský jazyk a s ním související etnonyma (etnické názvy), vědomí odlišné etnicity a specifické projevy materiální a duchovní kultury⁷⁸, kam můžeme, mimo jiné, počítat i vztah k náboženství a náboženské poutě.

Jedním z důležitých faktorů, který ovlivňoval vědomí etnické identity chorvatské menšiny na Moravě a na Slovensku byl přímý kontakt s chorvatskými skupinami v Rakousku a tehdejším Uhersku. Tyto kontakty byly zprostředkovávány skrze náboženské poutě do Željezna (Eisenstadt) a Gradišče (Burgenlandu). Příslušníci chorvatské menšiny díky těmto setkáním měli možnost udržovat, obnovovat, porovnávat či přejímat prvky kulturního bohatství, které se u jednotlivých chorvatských skupin, žijících v různých kulturních a politických prostředích, uchovávaly a předávaly z generace na generaci.⁷⁹ Jak zmiňuje například Večerková: „*Příbuzenské vazby, pravidelné a příležitostné styky s chorvatskými ostrovy byly kulturně formujícím faktorem.*“⁸⁰ Tyto kontakty se však postupem času pomalu vytrácely. Zájem moravských Chorvatů o poměrně vzdálená poutní místa začal opadat, jedním z významných důvodů byly zřejmě i administrativní překážky po vzniku Rakousko-uherského soustátí.⁸¹

Náboženské poutě, ale také kněží, hráli v životě chorvatských imigrantů důležitou roli, jako udržovatelé jazyka a národního povědomí (určitý podíl na udržování jazyka a národního povědomí u Chorvatů v emigraci měli také učitelé, těch však již od počátku bylo jen málo a často neměli ani neměli potřebnou kvalifikaci.⁸²). Náboženské poutě byly organizované a navštěvovali je Chorvaté ze všech zemí, ve kterých se chorvatské migrace usídlila. Tyto poutě byly důležitou součástí nepříliš bohatého

⁷⁸BOTÍK, J. *Slovenskí Chorváti: Etnokultúrny vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov*. Bratislava: Lúč, 2001.. s. 5.

⁷⁹VEČERKOVÁ, E. Etnokulturní vědomí moravských Charvatů. In DOROVSKÝ, I., et al. *Charváti ještě žijí mezi námi: Sborník studií a vzpomínek*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v České republice, 1996. s. 28-29.

⁸⁰Tamtéž s. 29.

⁸¹Tamtéž s. 29.

⁸²KUČEROVÁ, K. *Chorváti a Srbi v strednej Európe. (K etnickým, hosp. a soc. otázkám v 16.-17. stor.)*. Bratislava, 1976. s. 205.

kulturního života Chorvatů v emigraci, u kterých bylo kulturní spojení s domovinou velmi slabé, stejně jako vědomosti a jazykových a kulturních změnách.⁸³ V nejvýznamnějších centrech Dolního Rakouska se setkávali Chorvati z různých částí Rakouska a Uherska- z Burgenlandu (Gradišče), Moravského pole, Slovenska i jižní Moravy. Právě účast na náboženských poutích byla dříve společně s návštěvami potulných obchodníků a převozníků jedním z faktorů, který stmeloval a udržoval v jakémsi kontaktu skupiny Chorvatů z různých míst, které byly národnostně, ale i co se řeči týče, poměrně pestré. Dalším významným společným centrem byla například také Dúbravka na Slovensku, později také Mariazell (Cajla).⁸⁴ V polovině 70. let 20. stol.⁸⁵ se chorvatské náboženské poutě konaly v Lorette nedaleko Eisenstadtu, v Baumgartene a v Dürnbachu, v Maďarsku to pak byla především Kópházá.⁸⁶

„Aj tam do toho Loretta. Sa chodilo, to je tiež... Loretto je v ono, v Rakúsku. To sme boli tam raz. To Loretto, ale ešte... Ešte jedno miesto bolo, kde chodili. Ale to dávno, ešte voľakedy, keď ešte jako ani... Moja mama ani nespomínala. Tak len manžel to spomínal... S jeho babkou chodili. Že boli tam... Voľakde v Rakúsku. A takže chodili. A tuším týždeň, nebo koľko boli... Do toho Mariazell. Museli ísť aj týždeň. Lebo to je ďaleko.“⁸⁷

Pro gradišćanské Chorvaty důležitá poutní místa se nacházela i na Slovensku. Významné byly například poutě, „*ktorých cieľom bol kostol sv. Kozmu a Damiána v Dúbravke.*“⁸⁸ Poutě se v den svátku uvedených světců (27. září) konaly nejen pro Chorvaty ze širokého okolí Bratislavy, byly navštěvovány i příslušníky chorvatské menšiny, kteří žili na území dnešního Rakouska a Maďarska. Dúbravka byla považována za jakési duchovní středisko slovenských Chorvatů a poutě, směřující do tohoto místa byly Chorvaty považovány za velký svátek. Tyto poutě také sehrály určitou roli při

⁸³KUČEROVÁ, K. *Chorváti a Srbi v strednej Európe. (K etnickým, hosp. a soc. otázkám v 16.-17. stor.)*. Bratislava, 1976. s. 204.

⁸⁴Tamtéž s. 205.

⁸⁵Kniha „Chorváti a Srbi v strednej Európe“, ze které jsem tuto informaci čerpala byla vydána v roce 1976, Kučerová zde mluví o zmiňovaných místech, jako o místech kde se „*aj v súčasnom období konajú chorvatské púte*“.

⁸⁶KUČEROVÁ, K. *Chorváti a Srbi v strednej Európe. (K etnickým, hosp. a soc. otázkám v 16.-17. stor.)*. Bratislava, 1976. s. 205.

⁸⁷Narátorka 4; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

⁸⁸BOTÍK, J. *Slovenskí Chorváti: Etnokultúrny vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov*. Bratislava: Lúč, 2001. ISBN 80-7114-341-3. s. 71.

utužování národního povědomí gradišćanských Chorvatů, už jen tím, že poskytly příslušníkům této menšiny příležitost k setkání. Tradice těchto poutí se udržela až do začátku 20. století.⁸⁹

Myšlenka poutí jako jakéhosi prostoru pro setkávání příslušníků chorvatských menšin přetrvává doposud, přičemž například na Slovensku jsou tradice některých poutí určitým způsobem obnovovány.

„Tuto medzi horami je taký starý paulínský kláštor, ktorý bol vlastne založený, pretože sa tam našiel... Drevená soška panny Marie s Jezuliatkom a okolo toho sa udialo niekoľko zázrakov, zázračných uzdravení, a tak sa z toho stalo pútnické miesto. Je tam ešte starý pôvodný gotický kostol, ktorý je postavený v 14. storočí a doteraz tam chodia púte. My, Chorvati napríklad, obnovili sme také... Takú púť, že tam chodia až z Burgenlandu. (...) Prvý víkend v auguste sa autobusami dopravia tam Chorváti z toho Burgenlandu. (...) Prídu tam aj Chorváti z Maďarska a títo slovenskí Chorváti- Jarovce, Čunovo, Dėvínska, Dúbravka a Grob Chorvátsky. No a tam sa akože spolu ide na krížovú cestu po tom údolí na návrší a potom je chorvátska omša a potom je také... Hovorí tomu (...) Agapeje, pohostenie.“⁹⁰

„...Pospievame trošku, hlavne, aby sa tý ľudia navzájom poznali, aby si znova pripomenuli ty svoje někdajšie vzťahy a tak nejak spoločensky prežili ten večer...“⁹¹

⁸⁹BOTÍK, J. *Slovenskí Chorváti: Etnokultúrny vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov*. Bratislava: Lúč, 2001. s. 71.- Ján Botík zmiňuje, že tyto poutě se „zadržovaly až do začiatku nášho storočia“, ovšem odkazuje se na zdroj „(ANDROVIČ 1994, 14)“.

⁹⁰Narátor 1; 14.2.2014, Dėvínská Nová Ves.

⁹¹Narátor 2; 14.2.2014, Dėvínská Nová Ves.

Slovenští a moravští Chorvati jako etnická i národnostní menšina

Moravské a slovenské Chorvaty je možné vnímat jako etnickou, ale i národnostní menšinu. Podle naší ústavní úpravy je příslušnost k etniku, či etnické menšině založena na kritériích, která nejsou závislá na volbě člověka, ovšem příslušnost k národnosti, či národnostní menšině je naopak otázkou svobodné volby každého jedince.⁹²

Protože značná část příslušníků chorvatské menšiny v České republice a na Slovensku se hlásí k chorvatské národnosti, můžeme na základě těchto kritérií chápat moravské a slovenské Chorvaty i jako národnostní menšinu. Zajímavé pro tento výzkum jsou počty osob v České republice a na Slovensku, které se oficiálně hlásí k chorvatské národnosti. Podle výsledků Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 se k chorvatské národnosti přihlásilo 1448 osob, žijících v České republice.⁹³ Výsledky Sčítania obyvateľov, domov a bytov ze stejného roku ukazují, že se na Slovensku přihlásilo k chorvatské národnosti 1022 osob.⁹⁴ Tato čísla ovšem velmi pravděpodobně zahrnují i „nově přichozí“ osoby, hlásící se k chorvatské národnosti, které nepatří ke skupině osob, odvozujících svůj původ od vlny chorvatské migrace, která přišla na území dnešní České a Slovenské republiky v průběhu 16. století v důsledku tureckého ohrožení.

Dříve, než se budu zabývat tématem etnické identity u příslušníků chorvatské menšiny na Slovensku a na Moravě, je třeba blíže definovat pojmy etnicita, nebo etnická identita přesto (a nebo právě proto) že jsou poměrně obtížně definovatelné. Pojem „etnická skupina“ běžně chápeme jako označení menšinové skupiny, která je nějakým způsobem kulturně odlišná od většinové společnosti. Podle sociologického slovníku označuje slovní spojení „etnická skupina“ skupinu jedinců, *„kteří se od jiných skupin odlišují svou etnicitou, neboli souhrnem faktorů kulturních, rasových, teritoriálních a jazykových, dále pak svou historií, sebepojetím, vědomím společného*

⁹²PETRŮV, H. Vymezení pojmu národnostní menšiny v současném českém právu. In PETRÁŠ, R., PETRŮV H., SCHEU H., Ch. *Menšiny a právo v české republice*. Praha: Auditorium, 2009. s. 24- 25.

⁹³Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR. [online]. [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.moravstichorvati.cz/cs/content/morav%C5%A1t%C3%AD-chorvati-0>

⁹⁴Štatistický úrad Slovenskej republiky. [online]. [cit. 2014-05-20]. Dostupné z: <http://portal.statistics.sk/files/tab-10.pdf>

*původu a také tím, že jsou jako etnicky odlišní vnímáni druhými.*⁹⁵ Etnicita jako taková tedy nemusí souviset s objektivními kulturními rozdíly, týká se především vztahů mezi jednotlivými skupinami, jejichž členové považují příslušníky jiných skupin za kulturně odlišné.⁹⁶ Etnicita bývá reprodukována na principu tradice, to znamená, že její složky se přenášejí z generace na generaci, čímž je také zabezpečena stabilita etnicky významných jevů. Etnicita samozřejmě není reprodukována jen v jádru konkrétního etnika, ale i v jeho oddělených částech, kterými jsou národnostní menšiny, enklávy a diaspory, v důsledku tohoto oddělení však podléhá různým modifikacím, a tak mohou být předávány více, či méně odlišné vzorce.⁹⁷ Tato odlišnost se může týkat, tak jako v případě moravských a slovenských Chorvatů, například jazyka, kulturních zvyklostí a tradic, odlišného historického původu, nebo vědomí vlastní odlišné identity.

Ve vývoji etnických menšin se obecně projevují dvě navzájem protichůdné tendence. Snaha o udržení a rozvíjení vlastní kultury a etnické identity se potýká se snahou vyrovnat se s obklopující většinovou společností.⁹⁸ Důležitými pojíci prvky mezi jednotlivými ostrůvky chorvatského obyvatelstva byly nepochybně: jazyková příbuznost, společné osudy- útek z území Chorvatska před Turky a život v diaspoře.⁹⁹

Vědomí příslušnosti k chorvatskému etniku přetrvává u slovenských a moravských Chorvatů až do současnosti. I když byly kontakty s chorvatským územím a jeho obyvateli značně omezené, zůstávala příslušníkům chorvatské menšiny méně komplikovaná možnost, setkávat se svými krajany, usazenými v oblasti gradišćanského chorvatského ostrova. Například obyvatelé Děvínské Nové Vsi udržovali ještě ve 2. polovině 19. století živé kontakty s posledními dolnorakouskými Chorvaty, se kterými je často pojily rodinné vztahy. Tyto kontakty však v důsledku asimilace dolnorakouských Chorvatů na přelomu 19. a 20. století vzaly za své.¹⁰⁰

⁹⁵JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. s. 76.

⁹⁶ERIKSEN, T. Hylland. *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Portál, 2008. s. 316-317.

⁹⁷BOTÍK, J. *Slovenskí Chorváti: Etnokultúrny vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov*. Bratislava: Lúč, 2001. s. 65.

⁹⁸Tamtéž s. 5.

⁹⁹Tamtéž s. 70.

¹⁰⁰POKORNÝ, V., *Spoločlivý most priateľstva: Chorváti na Slovensku*. Bratislava: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 2011. s. 9.

Jména

Vědomí etnické identity je úzce spojeno také s pocitem sounáležitosti nejen v rámci etnické skupiny, případně komunity, ale také v rámci rodiny. Na elementární úrovni identitu každého z nás určuje naše jméno. Jméno nás provází celým naším životem, slouží k označení osoby, umožňuje její identifikaci, ale také společenské odlišení.¹⁰¹ Z příjmení pak lze do určité míry usuzovat náš původ. Jak již bylo v této diplomové práci zmíněno, podle vyššího počtu příjmení chorvatského původu, zapsaných například v matrikách, je možné určit obce dříve obývané chorvatským obyvatelstvem.¹⁰² Při bližším zkoumání se ukazuje, že v jednotlivých obcích, ať už na území dnešního Slovenska, nebo České republiky, osídlených z převážné většiny chorvatským obyvatelstvem se v úředních spisech neustále opakuje několik příjmení a koneckonců i oblíbených křestních jmen. Tato skutečnost není ničím překvapivá, když si uvědomíme, že příjmení byla od příchodu prvních chorvatských imigrantů rodově předávána. Opakovaný výskyt křestních jmen je pak dán zvláštní oblibou některých jmen, uzavřeným prostředím, které chorvatská komunita tvořila, ale i dobovými vlivy a módou. Rozvětvováním rodů postupně stoupal počet osob se stejným osobním jménem a příjmením a mnohdy bylo složité odlišit jednotlivé osoby jen podle jména. Situace byla řešena přiřazováním jakési obdoby přezdívky, ve slovenštině „prímen“, které byly mnohdy děděny.¹⁰³

„Ak niekto hľadal osobu z určitej mnohopočetnej rodiny, miestni Chorváti sa ho veľmi príznačne hneď opýtali na prímeno: „Kako se njim nazdivlja? (doslova: Jako sa im nadáva?) Až po odpovedi na túto otázku sa vedeli zorientovať a hľadajúceho usmerniť.“¹⁰⁴

¹⁰¹ POKORNÝ, V. *Volám sa, teda som/ Zovem se, dakle jesam: Chorvátsky onomastikón Devínskej Novej Vsi/ Hrvatski onomastikon Devinskoga Novog Sela*. Bratislava- Devínska Nová Ves: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 2010. s. 17.

¹⁰² LAWITSCHKA, J. *Lipo naše selo*. Praha: Aeguitas, 2005. s. 8.

¹⁰³ POKORNÝ, V. *Volám sa, teda som/ Zovem se, dakle jesam: Chorvátsky onomastikón Devínskej Novej Vsi/ Hrvatski onomastikon Devinskoga Novog Sela*. Bratislava- Devínska Nová Ves: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 2010. s. 17-43.

¹⁰⁴ Tamtéž s. 42.

„U nás, že, tam byli samý Jurdiči, Kuzmiči, Andršici a, já nevím, Vranešici, Gregorovi, Grohovi, Kulešici, Mikuliči... A to my jsme byli... Celá dědina, to byla samá tetička, strýček. (...) U nás taky hodně třeba byly, protože těch jmen bylo tolik (stejných), tak se hodně dávaly přezdívky.“¹⁰⁵

„Iba to rovnaké priezvisko im signalizovalo, že sú pravdepodobne niekde bližšie od Adama- spoločne nejakého predka mali. Ale tá dedina si ich rozlišovala v rámci toho jedného priezviska. Rozlišovala to prídomkom, ktorý dávali k tomu priezvisku. Hovorili o to prídomku ako o určujúcom pre toho človeka. Nie jeho priezvisko, ako napríklad Pokorný, alebo Šimkovič, ale bol dôležitý ten prídomok, ktorý úplne presne zjistil, že je z tej generácie, ktorá kedysi nosila tento prídomok, teda napríklad u tých Šimkovičov boli prídomky: Fuldán, Hepuľa a podobne. Takže tu boli kedysi priezviská podstatné. Oni po meči vyhynuli, táto rodina, a potom sa to tradovalo jako rozlišovanie toho povodného priezviska, lebo mali mamu, trebárs, z toho rodu, ktorý bol Fuldán, ale už po meči neexistovali, títo Fuldánovci, už to ostalo len jako prídomok na rozlíšenie Šimkovičov jedných od iných...“¹⁰⁶

¹⁰⁵Narátorka 10; 27.3.2013, Střelice.

¹⁰⁶Narátor 1; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

Jazyk slovenských a moravských Chorvatů

Jazyk je součástí kulturního kapitálu etnika a je považován za jeden z hlavních znaků etnicity.¹⁰⁷ Příslušníci chorvatských menšin na Slovensku a na Moravě mluvili, a někteří dodnes mluví, unikátní formou archaického chorvatského jazyka, který se v podstatě dochoval ze 16. století, kdy se Chorvaté, prchající za své původní domoviny před tureckým agresorem usadili na Moravě a na Slovensku. V průběhu staletí byl tento jazyk silně ovlivněn okolními jazyky, z nichž mnohé převzal. V případě slovenských Chorvatů šlo o němčinu, maďarštinu a slovenštinu, v případě moravských Chorvatů byly ovlivňujícími jazyky němčina a čeština. Zajímavé je, specifický jazyk u chorvatských menšin zůstal zachován v oblastech, kde se setkávalo více jazykových vlivů. V těchto regionech nebylo zvláštním jevem, když se lidé mezi sebou dorozumívali více jazyky, snad proto ani Chorvaté nebyli žádným dominantním vlivem nuceni vzdát se svého mateřského jazyka.

Jazykem příslušníků chorvatské menšiny na Slovensku a na Moravě je specifické archaické nářečí chorvatštiny, ovlivněné okolními jazyky těchto menšinových chorvatských skupin. Pro úplnost je na místě uvést, že chorvatský jazyk jako takový je možné rozdělit na tři hlavní nářečí (která ovšem nejsou vnitřně jednotná a dále se dělí), a to: čakavské, kajavské a štokavské. Tato nářečí jsou pojmenována podle tázacího zájmena „co“, které nabývá v každém z těchto nářečí odlišnou formu- tedy „ča“, „kaj“ a „što“.¹⁰⁸ Chorvatština, používaná moravskými Chorvaty a převážnou většinou Slovenských Chorvatů, patří do skupiny čakavských nářečí (přesněji ikavsko-ekavských čakavských nářečí), mezi která se řadí také nářečí Chorvatů, žijících v oblasti severního a středního Burgenlandu, Dolního Rakouska a Maďarska.¹⁰⁹ Jeden z narátorů ve výzkumném rozhovoru k tematice chorvatských nářečí doplnil:

„V súčasnosti z tej kolonizácie zo 16. storočia už existujú len fakticky tri bývalé dediny, ktoré hovoria... V ktorých sa ešte hovorí tým archaickým chorvátskym jazykom.“

¹⁰⁷ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšín: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. s. 37.

¹⁰⁸TOGNER, V. *Cvičebnice srbocharvátštiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. s. 6-7.

¹⁰⁹POKORNÝ, V. *Rič k riči- Slovo dalo slovo: Parémie v chorvátskon nářečí Devínskej Novej Vsi*. Bratislava-Devínska Nová ves: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 2012.

Z nich dve tie dediny sú dediny, v ktorých sa hovorilo čakavským nárečím, a jedna dedina hovorí štokavským nárečím. To je nárečie, ktoré vlastne vyjadruje, odkiaľ tí ľudia z Chorvátska prišli. Dnešná spisovná chorvátština má svoje základy na tých nárečiach starých. Jedno bolo čakavské, jedno bolo štokavské, a ešte mali potom také špecie- ekavské, ikavské a takéto. (...) To nárečie je delené podľa toho, odkiaľ prišli tí Chorváti v tom 16. storočí. To nárečie Burgenlandu a to, čo je na tejto ľavej strane Dunaja je veľmi príbuzné. Ten Chorvátsky Grob je inakší troška, je štokavský, toto je to čakavské, ale aj Horný Burgenland je viacej čakavský, ako štokavský, takže je to približne blízke. (...) Děvínskej Novej Vsi je to nárečie ekavské viacej. Teda viacej je tam „E“ ako „I“. A je to z tých dediniek, ktoré boli už bližšie k dnešnej diaľnici tam... Okolo Záhrebu...“¹¹⁰

Izolace dnes slovenských obcí, nezasažených hromadným vystěhováním obyvatel po 2. světové válce a kontrola pohybu z nich a do nich ale přinesly jedno pozitivum. Především chorvatští obyvatelé v Jarovciach a Čunove prakticky až do konce studené války mluvili starochorvatským jazykem, dochovaným ze 16. století. Podle Jankoviče: *„Menšinové jazyky v obciach regiónu vlastně sčasti slúžili jako jazyky slúžiace na slobodnejšie vyjadrovanie sa v užšom kruhu menej kontrolované štátnou mocou a jej mocenským aparátom.“*¹¹¹

Původní jazyk chorvatské menšiny na Slovensku a stejně tak i v České republice představuje unikát v evropském měřítku. Tímto specifickým jazykem už v současnosti v Chorvatsku nikdo nemluví a v plné míře mu ani nerozumí.¹¹²

*„My keď hovoríme s tými Chorvátmi, tak viacmenej s takými vzdělanými, ktorí sa zaoberajú jazykom. Tak oni sú veľmi zvedaví. Oni chcú, abysme nehovorili spisovne, ale tým naším dialektom. Že to je taký historický jazyk, ktorý už ani doma oni nepočujú.“*¹¹³

¹¹⁰Narátor 1; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹¹¹JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. s. 29.

¹¹²Tamtéž s. 31.

¹¹³Narátor 3; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

Studium této odnože chorvatského jazyka, ve kterém se uchovala spousta archaických výrazů, dodnes přitahuje pozornost chorvatských lingvistů. Jeden z narátorů při výzkumném rozhovoru k tomuto tématu zmínil:

„Má to veľký význam aj pre poznanie vývoja chorvátskeho jazyka. Tým jazykovedci chorvátsky chodia sem, študovať tie vývojové etapy, ktorými prešiel dnešný spisovný chorvátsky jazyk a práve majú veľké výhody v tom, že ešte tu tá archaická chorvátština sa zachovala. Ona je vlastne chorvátštinou z toho rodinného kruhu. Teda kuchyňa a najbližšie vzťahy, alebo nejaké tie základné údaje o potrebách životných. Tie sú archaické a zachované. A to ostatné sa potom prozpisovalo či nemčine, či maďarčine.¹¹⁴“

Touto verzí starochorvatského jazyka se dnes běžně hovoří především v těchto obcích: Čunovo, Devínska Nová Ves, Jarovce, Bezenye, Neudorf, Pama a Parndorf.¹¹⁵ Chorvatštinu používají příslušníci chorvatské menšiny především ke vzájemné komunikaci. Ve většině případů není využívána ve styku se státními orgány, pokud nepočítáme ústní formu komunikace na úrovni místních samospráv v obcích Jarovce a Čunovo, kde post starosty dlouhodobě zastupují příslušníci chorvatské národnosti a chorvatština je naprosto běžným komunikačním jazykem. V Obcích Čunovo a Jarovce se dále chorvatština používá při pravidelných mších a náboženských obřadech, které jsou vedeny ve starochorvatském jazyce, kromě kázání, které probíhá ve slovenštině (kvůli slovensky mluvícím obyvatelům obcí).

Co se médií týče, slovenská televize RTVS vysílá přibližně jednou do roka „Chorvátsky národnostný magazín“, rozhlasové vysílání v chorvatštině na Slovensku neexistuje. V příhraničních oblastech někteří příslušníci slovenské chorvatské menšiny sledují chorvatské vysílání rakouské televizní stanice ORF Burgenland „Dobar dan Hrvati“ a každodenní vysílání chorvatské národnostní rozhlasové vysílání rádia Burgenland.¹¹⁶

¹¹⁴Narátor 1; 14.2.2014, Devínská Nová Ves.

¹¹⁵JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. s. 31.

¹¹⁶JANKOVIČ, R. Hodnotiace správy za Chorvátsku národnostnú menšinu pre Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť za rok 2012. Bratislava, 2012. s. 6- 7.

Na Slovensku, v obci Jarovce, jež dodnes patří mezi obce, jejichž obyvatelé se z poměrně velké části hlásí k identitě slovenských Chorvatů, se unikátní archaická forma chorvatského jazyka vyučovala až do roku 1947, kdy po přičlenění této oblasti k ČSR drtivá většina Chorvatských pedagogů odešla za hranice, do Maďarska. Vyučovacím jazykem pak byla už výhradně slovenština.¹¹⁷ V současné době nemají příslušníci chorvatské menšiny na Slovensku možnost se ve školách vzdělávat ve svém mateřském jazyce. Několik málo dětí (jde opravdu jen o jednotlivce) z řad příslušníků chorvatské menšiny na Slovensku však navštěvuje základní školy v chorvatských obcích v rakouském Burgenlandu. Na těchto školách se dokonce vyučuje ve starochorvatském jazyce („gradišćansko-hrvatski“).¹¹⁸ Výuku spisovného chorvatského jazyka na Slovensku nabízí jedno ze soukromých gymnázií v Bratislavě a katedra slavistiky na Univerzitě Komenského v Bratislavě. Další možností je pak výuka spisovného chorvatského jazyka, která probíhá jednou týdně v obcích, obývaných příslušníky Chorvatské menšiny. Lekce chorvatštiny probíhají například v Chorvátskom Grobe a v Devínskej Novej Vsi.¹¹⁹

Původní jazyk moravských Chorvatů by se v porovnání s původním jazykem chorvatské menšiny na Slovensku dal označit za téměř zaniklý. Z výsledků výzkumu, uskutečněného v rámci mé bakalářské práce vyplývá, že jazyk moravských Chorvatů v drtivé většině nebyl po rozsídlení předáván mladším generacím. Touto specifickou formou chorvatského jazyka hovoří v podstatě již jen malý počet seniorů, hlásících se k identitě moravských Chorvatů, kteří jej, až na výjimky, používají jen příležitostně.

¹¹⁷JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. s. 27.

¹¹⁸JANKOVIČ, R. *Hodnotiace správy za Chorvátsku národnostnú menšinu pre Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť za rok 2012*. Bratislava, 2012. s. 5.

¹¹⁹Tamtéž s. 5-6.

Asimilace vs. Udržování etnické identity a jazyka

V historickém vývoji etnických menšin se projevují v podstatě dvě protichůdné tendence, jednou z nich je snaha o zachování vlastního etnika a jeho kultury, druhou je pak etnokulturní vyrovnávání se s okolní majoritní společností,¹²⁰ jehož součástí je také proces asimilace. Podle antropologického slovníku je asimilace „proces postupného splývání kulturních, sociálních, etnických skupin, v němž jedna ze skupin (zpravidla menšinová) ztrácí specifické rysy a přejímá hodnoty a normy skupiny druhé (zpravidla většinové, dominantní).“¹²¹ Je nutné brát v úvahu také fakt, že tradiční kultura chorvatské menšiny se vyznačuje výraznou regionální mnohotvárností a je podmiňována různými činiteli, mezi kterými hrály významnou úlohu migrační a kolonizační pohyby příslušníků jiných etnik.¹²² Proto i asimilace této etnické menšiny probíhala (a probíhá) na různých místech různou rychlostí.

Jedním z prvků, které mohou určovat existenci národnostní menšiny nebo etnické skupiny je jazyk. Jazyk je v určitém smyslu nástrojem, který zabraňuje asimilaci etnika a může být také ukazatelem stupně asimilace.¹²³ Zároveň je jazyk chápán jako kulturní kapitál daného etnika.¹²⁴ Podle Dorovského: „*Neznalost (zapomenutí) mateřského jazyka vede nutně k přerušení vazeb s kulturou mateřské země své nebo svých předků a k postupné úplné asimilaci i přesto, že po určité době v něm přervává vědomí původu.*“¹²⁵ Svůj jazyk přestávají příslušníci menšinového etnika používat z nejrůznějších důvodů, od těch politických až po praktické (může jít o důsledek přerušení kontaktů s mateřskou krajinou, vzdělávání se a přijímání informací jen ve většinovém jazyce, nedostatek literatury ve vlastním, menšinovém jazyce...).

¹²⁰BOTÍK, J. *Slovenskí Chorváci: Etnokulturní vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov*. Bratislava: Lúč, 2001. s. 5.

¹²¹MALINA, J. a kol. *Antropologický slovník: Aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009. s. 351.

¹²²BOTÍK, J. *Slovenskí Chorváci: Etnokulturní vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov*. Bratislava: Lúč, 2001. s. 5.

¹²³DOROVSKÝ, I. Kultura národnostních menšin a etnických skupin v Evropě. In DOROVSKÝ, I., et al. *Charváci ještě žijí mezi námi: Sborník studií a vzpomínek*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v České republice, 1996. s. 11-12.

¹²⁴ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. s. 37.

¹²⁵DOROVSKÝ, I. Kultura národnostních menšin a etnických skupin v Evropě. In DOROVSKÝ, I., et al. *Charváci ještě žijí mezi námi: Sborník studií a vzpomínek*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v České republice, 1996. s. 12.

V místech střetu dvou, nebo více odlišných jazykových skupin dochází k jazykovému mísení. Toto mísení může směřovat k pohlcení menšinového etnika většinovým a k zániku menšinového jazyka, tedy jazykové asimilaci. Viliam Pokorný uvádí, že v prostředí obce Děvínská Nová Ves probíhal zmiňovaný proces v jistém smyslu i v obráceném směru, tedy že tento menšinový chorvatský jazykový ostrov v určitém období asimiloval nechorvatské obyvatelstvo, které splynulo s tím místním. Jako důkaz uvádí dodnes chorvatsky mluvící rodiny, jejichž předkové nebyli chorvatského původu.¹²⁶

Svůj specifický jazyk, který je zároveň také nejvýraznějším identifikačním znakem chorvatské menšiny, používali Chorvati především v rodinném kruhu, v případě, že měli chorvatského kněze, tak i v kostele. Protože slovenština i čeština jsou s chorvatštinou příbuznými jazyky, dostaly se do chorvatštiny slovenských a moravských Chorvatů velmi brzy jazykové výpůjčky a změny v jazykovém systému. Například v chorvatsky psaných listinách z 18. století ze Slovenska se už vyskytuje celá řada slovenských slov.¹²⁷ Specifický chorvatský jazyk slovenských Chorvatů se na několika místech na Slovensku sice udržuje dodnes, avšak prostor pro jeho užívání, slovní zásoba a jazyková zdatnost se neustále zužují. Tento jazyk je postupně stále častěji nahrazován slovenštinou.¹²⁸

Zajímavé je, že chorvatská menšina, ať už na Moravě, nebo na Slovensku si nejdéle udržela svou původní kulturu, vědomí etnické příslušnosti a jazyk především v místech, kde se setkávala s více kulturními, společenskými a jazykovými vlivy – u moravských Chorvatů to byl z jedné strany vliv český, z druhé strany německý (Rakousko); na Slovensku byli Chorvaté obklopeni Slováky, Rakušany a Maďary.

Podle Jána Botíka měli slovenští Chorvati nejvhodnější podmínky pro uchování etnické identity ve vesnickém prostředí, přibližně ve třech desítkách obcí, jejichž chorvatské obyvatelstvo nadpoloviční, nebo alespoň poloviční zastoupení. Při udržování etnické identity pak sehrávalo úlohu mnoho atributů, jsou jimi například: etnonyma (etnické názvy), mateřský jazyk, etnické vědomí, projevy materiální

¹²⁶POKORNÝ, V., *Hrvati u Devinskom Novom Selu: Chorváti v Devínskej Novej Vsi*. Bratislava: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 1992. s. 69.

¹²⁷KUČERA, M. *Slováci a Chorváti: Historické a kultúrne vzťahy*. Bratislava: Post Scriptum, 2013. s. 167.

¹²⁸POKORNÝ, V., *Hrvati u Devinskom Novom Selu: Chorváti v Devínskej Novej Vsi*. Bratislava: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 1992. s. 70-71.

a duchovní kultury...¹²⁹ Fakt, že příslušníci chorvatské menšiny na Slovensku i na Moravě byli katolického vyznání, stejně jako okolní obyvatelstvo, jazykové příbuzenství a koneckonců i podobný naturel napomáhal poměrně rychlé asimilaci (ve srovnání s asimilací chorvatské menšiny v Maďarsku nebo Rakousku). Uvádí se, že když v meziválečném období chtěl profesor Václav Vážný přezkoumat chorvatský dialekt na Slovensku, měl potíže najít člověka, který by hovořil svým mateřským chorvatským jazykem. Příznivé politické klima pro rozvoj chorvatské minority na Slovensku bylo vytvořeno až v posledních desetiletích, kdy Slovenská republika podporuje Chorvátský kulturní svaz a jeho aktivity. Také díky tomu ani pět set let trvajících odloučení chorvatské menšiny na Slovensku od původní domoviny nevedlo k zániku jejich kultury a jazyka.¹³⁰

Podobě je tomu i v případě moravských Chorvatů. Problematika zachování etnického vedomí a jazyka menšiny moravských Chorvatů je však vzhledem k jejich rozsídlení, ke kterému došlo krátce po skončení 2. světové války, o něco složitější. Moravští Chorvati jsou, stejně jako Chorvati slovenští, státem uznanou národnostní menšinou. Zájmy moravských Chorvatů v České republice zastupuje Sdružení občanů chorvatské národnosti v České republice. Toto sdružení se, mimo jiné, stará také o udržování kontaktů mezi členy komunity a podporu zájmu mladších generací,¹³¹ i přes tyto snahy je však pravděpodobné že menšina moravských Chorvatů stojí již jen krůček od úplné asimilace.

¹²⁹BOTÍK, J. *Slovenskí Chorváti: Etnokultúrny vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov*. Bratislava: Lúč, 2001. s. 5.

¹³⁰KUČERA, M. *Slováci a Chorváti: Historické a kultúrne vzťahy*. Bratislava: Post Scriptum, 2013. s. 167.

¹³¹*Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR* [online]. 2014 [cit. 2014-11-22]. Dostupné z: <http://www.moravstichorvati.cz/home/sdruzeni-obcanu-chorvatske-narodnosti-v-cr/>.

Výzkum

Výzkum k této diplomové práci vznik v návaznosti na výzkum, uskutečněný k mé bakalářské diplomové práci. Tématem výzkumu k bakalářské práci bylo udržování kontaktů a jazyka moravských Chorvatů po rozšíření, výzkum tedy byl primárně zaměřen na osoby, které se hlásí k identitě moravských Chorvatů. Vzhledem k tématu této diplomové práce, kterým je uchování jazyka, etnické identity a vývoj vztahů s okolním obyvatelstvem u moravských a slovenských Chorvatů, byly v rámci výzkumu zaznamenávány a zpracovány nové rozhovory nejen s moravskými, ale i slovenskými Chorvaty.

Při výzkumu pro svou bakalářskou práci jsem věnovala pozornost historickému vývoji chorvatské menšiny na Moravě se zaměřením na období od druhé světové války do současnosti. V rámci výzkumu k této diplomové práci se zabývám stejným obdobím. K historii moravských Chorvatů ve zkoumaném období, především k období kolem jejich vysídlení, je v současnosti možné nalézt dostatečné množství literatury a jiných zdrojů. Ovšem pokud se zaměříme na zdroje, věnující se historii slovenských Chorvatů, většina z nich se velmi podrobně věnuje období, kdy se Chorvati usidlovali na území současného Slovenska. Moderní dějiny jsou v dostupné literatuře popsány jen stručně, přípaně z individuální perspektivy. Podrobnější informace o vývoji chorvatské menšiny na Slovensku v období od druhé světové války do současnosti jsem proto čerpala z textů, které zpracoval Radoslav Jankovič pro potřeby Chorvátského kulturního svazu na Slovensku (např. Zprávy o činnosti Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku, Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia).

Při výzkumných rozhovorech jsem se zaměřila na život slovenských Chorvatů v období od druhé světové války do současnosti z pohledu narátorů-pamětníků, jednak proto, že tato oblast není literaturou příliš zpracována, jak bylo výše zmíněno, jednak kvůli srovnání vývoje chorvatských menšin na Slovensku a v České republice v období od druhé světové války do současnosti.

Výzkumné téma a výzkumné otázky

Události období po druhé světové válce, kdy byli moravští Chorvati vysídlení ze svých domovů, jsou pro příslušníky této menšiny neustále živým tématem, které je pro mnohé badatele zajímavé. Cílem výzkumu k mé bakalářské práci bylo zjistit, jestli se moravští Chorvati po nuceném rozsídlení nadále snažili udržovat kontakty s ostatními příslušníky vlastní etnické menšiny, a také, zda se snažili zachovat svůj rodný jazyk, kterým je specifická archaická forma chorvatštiny, ovlivněná němčinou a češtinou. Vedlejším cílem pak bylo zachytit historii a osudy moravských Chorvatů ve vyprávění příslušníků této menšiny, kteří jsou pamětníky období rozsídlení moravských Chorvatů. V průběhu výzkumu jsem se zajímala o i každodenní život příslušníků chorvatské menšiny, se zaměřením na předávání jejich specifického jazyka dalším generacím, udržování kontaktů s dalšími příslušníky chorvatské menšiny, zajímalo mě také například udržování zvyků, typických pro moravské Chorvaty, vztahy s okolním obyvatelstvem, a tak dále. Kdyby výsledky zmíněného výzkumu k mé bakalářské diplomové práci měly být stručně shrnuty, dá se říci, že lidé, kteří se dnes hlásí i identitě moravských Chorvatů se mezi sebou stále nějakým způsobem snaží aktivně udržovat osobní kontakty, minimálně tím, že se každoročně schází v Jevišovce na chorvatském kulturním dni „Kiritofu“. S udržováním specifické formy chorvatského jazyka je to však horší. V drtivé většině případů nedošlo k jeho předání další generacím a ti, kteří tento jazyk ještě ovládají, jím mluví jen výjimečně.

Zajímalo mě tedy, jak to s udržováním kontaktů, jazyka a vědomí chorvatské identity vypadá u jiných Chorvatských menšin, které opustily Balkánský poloostrov ve stejném období, jako moravští Chorvati. Protože se Slovenskem pojí naši zemi společná historie a podobný jazyk, chorvatská komunita zde ovšem nebyla rozsídlena, rozhodla jsem se komparační výzkum provést právě u slovenských Chorvatů.

Vzhledem k odlišnostem ve vývoji obou chorvatských menšin bylo téma výzkumu k mé bakalářské práci mírně pozměněno. V rámci výzkumu k diplomové práci je pozornost věnována především uchování specifického chorvatského jazyka a etnické identity, ale také vztahům s většinovým obyvatelstvem. Jak již bylo v této diplomové práci zmíněno, etnicita úzce souvisí se vztahy mezi jednotlivými skupinami, jejichž

členové považují příslušníky jiných skupin za kulturně odlišné¹³², proto je otázka vztahů s okolním obyvatelstvem zajímavá, pokud se zabýváme vědomím etnické identity.

Obecné výzkumné otázky tedy zní:

- Jaké jsou rozdíly v historickém vývoji zkoumaných chorvatských menšin, se zaměřením na období od 2. Světové války do současnosti?
- Jaké jsou rozdíly v současném stavu zkoumaných etnických menšin?

S ohledem na téma výzkumu, které se týká udržování jazyka, etnické identity a vztahů s okolním obyvatelstvem, bude pozornost zaměřena především na tyto otázky:

- Jakým způsobem (pokud vůbec) je mezi příslušníky chorvatských menšin v České republice a na Slovensku udržován jejich specifický jazyk?
- Jak (pokud vůbec) je mezi příslušníky chorvatských menšin v České republice a na Slovensku udržováno vědomí jejich etnické identity?
- Jak se vyvíjely vztahy mezi příslušníky těchto menšin a okolním obyvatelstvem?

¹³²ERIKSEN, T. Hylland. *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Portál, 2008. s. 316-317.

Výzkumná metoda a techniky

Vzhledem k popisovaným skutečnostem a výše položeným výzkumným otázkám, které se týkají způsobu udržování jazyka a etnické identity u příslušníků chorvatské menšiny v České republice a na Slovensku, a vztahů s jejich okolním obyvatelstvem, je tento výzkum kvalitativní. Podle Hendla: „*Síla kvalitativních dat spočívá v tom, že jsou přirozeně uspořádaná a popisují každodenní život. Vyznačují se lokální zakotveností a nejsou vytrhována z kontextu dění. Mají popisovat podrobnosti případu, vesměs za delší časový interval.*“ Výzkumník se snaží jít za otázky *co a kolik* a přiblížit se k *proč a jak*.¹³³

Jedním z typů kvalitativního výzkumu je narativní výzkum. Protože se narativní výzkum zaměřuje na získávání příběhů, které odráží konkrétní individuální zkušenost sociálních aktérů, považuji právě tento přístup za nejvhodnější pro účely mého výzkumu. Při narativním výzkumu je kladen důraz na porozumění životnímu příběhu jednotlivce skrze jeho vlastní úhel pohledu, který je možno rekonstruovat na základě množství informací, získaných o konkrétním jednotlivci. Takto získaná data samozřejmě nelze zobecňovat. Pro získávání dat jsou využívány rozhovory a dokumenty. Mezi přístupy narativního výzkumu spadá narativní analýza, biografická studie, osobní historie a orální historie.¹³⁴

Protože vývoj menšiny moravských i slovenských Chorvatů, včetně vývoje jejich jazyka, etnické identity a vztahů s okolním obyvatelstvem, byl silně ovlivněn historicko-politickými událostmi (územní změny, vysídlení...), zvolila jsem pro svůj výzkum metodu orální historie. Jde o metodu, pomocí které je možné zkoumat historické události, nebo historické procesy moderních dějin, jejichž aktéři, účastníci, či svědci jsou dosud naživu a schopni o osobních zkušenostech, souvisejících s těmito historickými událostmi, vypovídat. Informace, získané pomocí výzkumu, vedeného

¹³³ HENDL J., *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005.s. 161.

¹³⁴ TOPINKA D., *Metody a techniky výzkumu v sociální práci*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 60.

touto metodou mohou obohacovat a rozšiřovat dosavadní poznatky o dané problematice, pomocí individuálních prožitků, postojů a názorů narátorů.¹³⁵

Vzhledem k tomu, že identita příslušníka chorvatské menšiny provází narátory celým jejich životem, jevila se mi pro účely tohoto výzkumu jako nejvhodnější technika životopisného vyprávění. Podle Vaňka je životopisné vyprávění „vedeno snahou pomoci objasnit určitý historický proces či etapu (v podstatě limitovanou dosavadním životem narátora) ze zorného úhlu narátora, či přímo jeho osudy, prožitky a stanoviska.“¹³⁶ Existují teorie, podle kterých je důležité narátorovo vyprávění o celém jeho životě, a to bez ohledu na výzkumnou otázku. Významnou roli při interpretaci sděleného v tomto případě mohou hrát významy, které narátoři přikládají jednotlivým událostem a zkušenostem. Při výzkumu pomocí této techniky se však výzkumník může zabývat také pouze určitým, předem definovaným tématem, nebo obdobím v životě konkrétní osoby.¹³⁷

Protože se ve svém výzkumu zabývám obdobím přibližně od konce druhé světové války do současnosti, přikláním se ke druhé možnosti. Je však třeba vzít v úvahu také to, že mnozí z narátorů byli na začátku zkoumaného období ještě dětmi, proto mohou některé rozhovory nabývat charakter vyprávění o celém narátorově životě. Výzkumné rozhovory však mohou být usměrněny také zkoumaným tématem, kterým je uchování jazyka a etnické identity příslušníků chorvatské menšiny v České republice a na Slovensku.

Narativní rozhovor klade poměrně vysoké nároky nejen na badatele, ale také na narátora. Ne každý člověk je schopen souvisle vyprávět k určitému tématu, připravila jsem proto okruhy témat (otázek), ke kterým se narátoři v rámci tohoto výzkumu měli vyjádřit. Tyto okruhy témat také tvoří jakousi strukturu rozhovorů, díky kterým se jednotlivé rozhovory dotýkají stejných, pro můj výzkum zajímavých témat, a zároveň umožňují snadnější orientaci v rozhovorech při jejich zpracovávání.

¹³⁵ VANĚK M. a kol, *Orální historie: Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. s. 5.

¹³⁶ Tamtéž s. 17.

¹³⁷ HENDL J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál 2005. s. 176.

Hendl tento typ rozhovoru označuje jako rozhovor pomocí návodu. Návod je podle něj seznam témat, nebo otázek, které je při výzkumném rozhovoru nutné probrat, záleží však na tazateli, v jaké pořadí a jakým způsobem požadované informace od narátora získá. Návod pomáhá tazateli udržet zaměření rozhovoru a efektivněji využít vymezený čas pro výzkumný rozhovor, zároveň umožňuje vést rozhovory strukturovaněji a usnadnit tak jejich zpracovávání a porovnávání.¹³⁸

Rozhovory s narátory byly zpracovány a interpretovány s ohledem na výzkumné otázky a témata, ke kterým se narátoři v průběhu rozhovorů vyjadřovali. Na základě výpovědí narátorů se zároveň snažím přiblížit život příslušníků chorvatské menšiny v České republice a na Slovensku ve sledovaném období. Získaná data byla interpretována pomocí kódování. V dostupné literatuře jsou popisovány tři druhy kódování- otevřené, axiální a selektivní- které představují jakýsi proces, který umožňuje odhalit a popsat provázanost zkoumaných jevů.¹³⁹ Zajímavým bodem jsou komparace individuálních zkušeností příslušníků obou zkoumaných chorvatských menšin, ale také doplnění výzkumem získaných informací k těm, které se dají dohledat v dostupných zdrojích.

¹³⁸HENDL J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál 2005. s. 174.

¹³⁹Tamtéž s. 247.

Prvotní mapování

Prvotní mapování v případě moravských Chorvatů sestávalo především z návštěvy chorvatského kulturního dne „Kiritofa“ v Jevišovce, na kterém se roztálení moravští Chorvati dodnes každoročně schází. Určitou výhodou pro mě představoval fakt, že od malička pohybuji v prostředí, kde existuje určité povědomí o tom, že naše rodina má chorvatské kořeny. Také proto pro mě nebylo obtížné navázat s potencionálními informátory bližší kontakt. Při dalším výzkumu pro mě pak byla velmi přínosná spolupráce se Sdružením občanů chorvatské národnosti v České republice.

Před započtím výzkumu na Slovensku (podzim 2013) jsem se nejprve vydala zmapovat situaci do Devínskej Novej Vsi, kde se nachází Múzeum kultúry Chorvátov na Slovensku. Následovalo několik nezdařených pokusů, kdy jsem se snažila s prosbou o pomoc při výzkumu oslovit několik osob, které jsou nějakým způsobem spjaty s menšinou slovenských Chorvatů. Po této zkušenosti jsem se rozhodla znovu navštívit Děvínskou Novou Ves a pokusit se s potencionálními informátory kontaktovat osobně. Shodou okolností se v Děvínskej Novej Vsi konal pod záštitou Chorvátskeho kultúrneho zväzu maškarní bál, kterého jsem se zúčastnila. Zde jsem se seznámila s lidmi, kteří mi při realizaci mého výzkumu mohli být nápomocni a které jsem také následně kontaktovala.

Účast na zminěné akci pro mě byla přínosná nejen kvůli vytváření kontaktů. Měla jsem například možnost pozorovat, jak příslušníci chorvatské menšiny komunikují. Zajímavé je že mezi sebou opravdu komunikovali v chorvatštině (nezřídka prokládané slovenskými výrazy), včetně mladých lidí, u kterých bych osobně očekávala, že budou dávat přednost slovenštině. Se mnou pak komunikovali slovensky.

Při prvotním mapování mě překvapilo, jak živý je kulturní a společenský život chorvatské menšiny na Slovensku. Příkladem jsou každoročně probíhající chorvatské kulturní dny, festivaly, zábavy, ale také činnost folklórních souborů, výuka chorvatského jazyka (zajímavé je, že se vyučuje současný spisovný chorvatský jazyk), pravidelná setkání chorvatských seniorů a tak dále. Představitelé Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku pěstují také cílé kontakty a spolupráci s jinými

chorvatskými menšinami (Rakousko, Maďasko) i samotným Chorvatskem. Tyto kontakty a spolupráci udržuje také Sdružení občanů chorvatské národnosti v České republice, ovšem vzhledem k současnému stavu menšiny moravských Chorvatů, nejsou pro příslušníky této menšiny zásadnějším způsobem přínosné

Výběr zkoumaného vzorku

Vzhledem ke zkoumanému tématu a období jsem výběr narátorů zaměřila především na osoby v seniorském věku, které se hlásí k chorvatské identitě, a které zažily a pamatují si 2. světovou válku, nebo alespoň dobu těsně po ní. Tato kritéria se vztahovala jak na osoby, hlásící se k identitě moravských Chorvatů, tak na Chorvaty slovenské.

Výzkum mezi moravskými Chorvaty jsem postupně realizovala od podzimu roku 2012, přičemž některé z výzkumných rozhovorů byly zpracovány v mé bakalářské práci. Hledání narátorů mezi moravskými Chorvaty od začátku probíhalo metodou „sněhové koule“. Hendl ji popisuje jako metodu, kdy *„výzkumník zvolí jednoho, nebo několik málo jedinců k interview. Tyto osoby pak slouží jako informátoři pro doporučení dalších zajímavých členů populace.“*¹⁴⁰ Metodu sněhové koule jsem zvolila, protože v případě tohoto výzkumu šlo o nejefektivnější cestu, jak získat informátory, hlásící se k identitě moravských Chorvatů, kteří jsou schopni a ochotni vypovídat o zkoumaném období a zkoumaných tématech. Výchozí osobou se stala moje babička, moravská Chorvatka, která mi poskytla kontakty na své známé, kteří by mohli být svolní k výzkumnému rozhovoru. Dále už získávání nových narátorů probíhalo, tak, že mi osoby, se kterými jsem vedla výzkumný rozhovor, poskytly kontakt na další narátory. Několik kontaktů se mi podařilo získat také na chorvatském kulturním dni „Kiritofu“, kde se příslušníci menšiny moravských Chorvatů každoročně schází. Ačkoli bylo získávání kontaktů poměrně snadné, těžší už bylo narátory přesvědčit, k samotné realizaci výzkumného rozhovoru. Častou výmluvou potencionálních narátorů bylo, že si vlastně nic nepamatují a že mi toho k mým otázkám moc neřeknou.

Výzkum mezi slovenskými Chorvaty jsem začala realizovat v lednu 2014. Hledání narátorů bylo v tomto případě o poznání složitější a také časově náročnější. Ze všeho nejdříve jsem zjišťovala, jestli mi „Sdružení občanů chorvatské národnosti v České republice“, se kterým spolupracuji, může poskytnout kontakt na kohokoli, kdo by mi mohl při hledání narátorů na Slovensku pomoci. Touto cestou se mi podařilo získat kontakty na několik osob, ty však nebyly ochotny se na výzkumu podílet.

¹⁴⁰HENDL J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál 2005. s. 152.

Dále jsem zkoušela zkontaktovat zástupce „Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku“, ten mi byl ochoten poskytnout písemné materiály, kontakty na narátory jsem od něj bohužel nezískala. Oslovila jsem také vedoucí jednoho z folklórních souborů, který se věnuje folklóru slovenských Chorvatů. Těmito cestami se mi nepodařilo získat žádného narátora.

Nakonec jsem se s prosbou o pomoc obrátila také na „Múzeum kultúry Chorvátov na Slovensku“ v Devínskej Novej Vsi. Díky pracovníkům tohoto muzea jsem získala kontakt na dva narátory z řad slovenských Chorvatů, kteří byli ochotni mi s výzkumem pomoci. Tito narátoři se zároveň zabývají historií a současným kulturním život slovenských Chorvatů, což mi velmi pomohlo při doplnění informací o chorvatské menšině na Slovensku.

Kromě účasti na zmíněném maškarním bále mi přístup k dalším informátorům usnadnila návštěva jednoho z pravidelných setkávání chorvatských seniorů z Devínskej Novej Vsi. Po domluvě někteří z účastníků tohoto setkání laskavě svolili s účastí na výzkumu. Z časových a organizačních důvodů bylo výhodnější provést skupinový rozhovor, na kterém se podíleli 4 narátoři.

Výzkumu, realizovaného v rámci této diplomové práce, se zúčastnilo celkem deset narátorů. Šest z nich, přesněji tři muži a tři ženy se hlásí k identitě slovenských Chorvatů. Další čtyři narátoři, dvě ženy a dva muži, se ztotožňují s identitou moravských Chorvatů. Pro doplnění informací je v této práci použito také několik citací z výzkumných rozhovorů, které byly uskutečněny v rámci výzkumu k mé bakalářské diplomové práci. Ačkoli to nebylo záměrem, podařilo se mi výše popsanými způsoby nashromáždit rozhovory s narátory, pocházejícími ze dvou obcí. V případě slovenských Chorvatů jde o obec Devínská Nová Ves, v případě Chorvatů moravských je pro narátory společným původním domovem jihomoravská obec Nový Přerov.

Vzhledem k citlivosti informací, poskytnutých narátory při výzkumných rozhovorech, bylo rozhodnuto o zachování anonymity narátorů. Jednotliví narátoři jsou označeni číslem, v citacích je uvedeno datum a místo uskutečnění výzkumného rozhovoru.

Výsledky výzkumu

Život v průběhu 2. Světové války

Vzhledem k tomu, že okruh narátorů byl zúžen na osoby, které zažily 2. světovou válku, a protože tento dějinný mezník významně zasáhl do lidských osudů, bylo toto období určitým způsobem tematizováno ve všech uskutečněných výzkumných rozhovorech. V převážné většině případů šlo o útržkovité vzpomínky z dětství, případně zprostředkované vyprávění starších rodinných příslušníků a známých. Příslušníci chorvatské menšiny na Slovensku se na toto téma, až na pár zmínek, příliš nesoustřeďovali. Informace o životě chorvatské menšiny na Slovensku v tomto období jsem dohledala v knize „Roky vojen“, jejíž autorem je Viliam Pokorný-Tica. Období kolem 2. světové války a její samotný průběh tato kniha přibližuje formou vzpomínek autora.

„Bol tam aj jeden chlap z Plzne, nejaký Pospíšil (...) Potom sa rozhovril. O Sudetoch, o Henleinovi, ktorý ich chce odtrhnúť od republiky a pripojiť k Nemecku, o našej vláde, ktorá už vraj súhlasí aj s autonómiou pre nemecké pohraničie, hoci o autonómii pre Slovákov nechce ani počuť... Hovoril o Hitlerovom kupčení s Angličanmi a Francúzmi: Predávajú vraj Československo, hoci jeho cenu si Hitler ešte nerozmyslel... Viete, chlapi, po tomto Pospíšilovi som sa aj trochu musel zamyslieť. Žijeme v jednej republike, všetkým nám rovnako ide možno aj o krk, ale my, na Slovensku, na to pozeráme trochu inak. Jako keby sa nás to menej dotýkalo...“¹⁴¹

Jako důležité se toto téma ukázalo u osob, které se hlásí k identitě moravských Chorvatů. Všichni narátoři v průběhu rozhovorů hovořili o průběhu války v Novém Přerově a souvisejícím ukrývání se v nedaleko situovaných vinných sklepech.

„...Asi 4 nebo 5 esesáků, jo, tam bylo a přišli normálně k nám do baráku, že je musíme tady nechat nějakou dobu přespat, že. No a to víte, že našim se to nelíbilo. Otec byl ve válce taky, že. No a máma se štyrma děckama, že. (...) No a pak se to zhoršovalo, zhoršovalo s těma Němcama (...). No a netrvalo to dlouho a šli jsme do

¹⁴¹POKORNÝ, V., *Spoločlivý most priateľstva: Chorváti na Slovensku*. Bratislava: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 2011. s.17.

sklepů, že. A tam jsme byli. Myslím 3 tejdny v tom sklepě jsme byli. Jsme se schovávali před tou válkou, že. Na jedné straně byli už Rusi v Rakousku, že, a tady na naší straně ještě Němci bojovali.¹⁴²

Někteří z narátorů, hlásící k identitě moravských Chorvatů, zmiňovali také vztah jejich rodinných příslušníků k hitlerovskému Německu a přisouzené německé národnostní identitě. Podle vyjádření narátorů se tyto vztahy pohybovaly různě na škále od odmítání až k deklaraci německé národnostní identity. Společným prvkem však byl nesouhlas s Hitlerovou politikou a nucená povinnost narukovat do německé armády.

„Někteří museli jako narukovat k Němcům, že. Řek bych to jináč... Potřebovali třeba na barák nějaký peníze, a tak Hitler tenkrát, protože to bylo za Hitlera, jo... Tak ti lidi k tomu museli přistoupit tak, jak třeba v osmačtyřicátém šel někdo ke komunistům, jako k jejich straně. (...) Můj táta se strýcem rukovat nemuseli, jenomže oni měli načerno floberku a střelili srnce. (...) A jich chytnul nějakej esenbé, ten německej, a tak museli za trest do války. Jenže táta hned se zajal, nechal zajat, jako v Itálii. A tak on přinesl vyznamenání si a všechno v češtině přeložený, že on bojoval proti Hitlerovi. (...) O strejdovi nevím, strejda přišel normálně domů, ale jestli taky... Vím, že se taky nechal zajat, že jako... On říkal, že s Hitlerem nesouhlasí, že.“¹⁴³

„Tatínek byl voják, jako z druhé světové války, protože on byl... Jako rodiče ho měli napsanýho jako německé národnosti. Máti byla už jako chorvatské... Sice oni byli taky Chorvati, ale já pořád nevím ten důvod, proč můj dědeček Vranešiců, proč jako se... Tak to tam bylo, no. (...) Otec byl němec, musel narukovat. (...) Otec byl němec, on to nikdy nezapřel. Do smrti. On sice vždycky říkal: „No, já su Němec a pro mě...“ To jako říkával: „Hitler se neměl narodit, protože kvůli němu...“ On ho vždycky potituloval, vždycky říkal: „...já jsem měl celej život zkaženej.“ Jako protože on nemohl odmítnout, že nepůjde na vojnu jako Němec. By ho postavili ke zdi a...“¹⁴⁴

¹⁴²Narátor 7; 14.4.2013, Hanušovice.

¹⁴³Narátor 7; 14.4.2013, Hanušovice.

¹⁴⁴Narátorka 10; 27.3.2013, Střelice.

V této souvislosti také mluvili o příbuzných a známých, kteří ve válce padli.

„Nebylo jednoho domu v Novém Přerově, kde by nepřišli alespoň o jednoho muže. (...) Ani jeden dům nebyl bez oběti.“¹⁴⁵

Domnívám se, že důležitost, kterou narátorky z řad moravských Chorvatů přisuzují událostem z období druhé světové války, souvisí s pozdějším odůvodněním rozsídlování jihomoravské Chorvatské menšiny.

¹⁴⁵Narátorka 10; 27.3.2013, Střelice.

Život po 2. světové válce

Nedlouho po skončení 2. světové války ovlivnil životy lidí nástup Komunistické strany Československa k moci a následné nastolení totalitního režimu. Změna režimu zasáhla do každodenního života všech obyvatel tehdejšího Československa. Budování takzvané „Železné opony“ pak citelně zasáhlo do životů lidí, žijících v pohraničí.

„My sme boli v hraničnom pásme, tu boli len vojaci. Do Devínskej nikto nesmel cudzí. Len my... Mali sme v občianskom razítko, že trvalý pobyt v Devínskej Novej Vsi, na stanici boli vojaci a keď sme vystúpili z vlaku, tak nás kontrolovali. Ja keď som bola slobodná ešte, tam ma ti vojaci furt kontrolovali. /smích/ Potom raz ma chceli aj zobrať. A takže my sme boli úplne takí oddelení, že sem cudzí ľudia... Nikdo nemohol prísť. Takže sme boli len medzi sebou vlastne. Stále. (...) Tu v meste bývali teta Betka... A oni museli mať zvláštne povolenie...“¹⁴⁶

„To hraničné pásmo okolo Moravy bolo rozdelené na také regiony a každý ten region bol očíslovaný a to sme mali v občianskom preukaze číslo. A keď ste vystúpili niekde na železničnej stanici, vojaci pozreli a keď ste nepatrili do toho regionu, tak vás tam nepustili. (...) To bolo také sekýrovanie.“¹⁴⁷

Chorvati, žijící v těsné blízkosti hranic, byli považováni přinejmenším za podezřelé osoby a podle toho se k nim také přistupovalo.

„Juhoslávia patrila do iného tábora. Čiže vlastne kontakty, ktoré boli smerom na Juhosláviu boly podozrivé.“¹⁴⁸

„Krvavý pes Tito bol akože nepriateľom tábora socializmu, no a všetko to, čo súviselo s Chorvátskom nejako, bolo treba svojim spôsobom vylúčiť.(...) Alebo aspoň tlmieť.“¹⁴⁹

Státní hranice, stejně jako jejich okolí, se stalo přísně kontrolovaným územím. Kontakty s lidmi, žijícími na druhé straně Železné opony byly v tomto období prakticky vyloučené.

¹⁴⁶Narátor 5; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁴⁷Narátor 3; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁴⁸Narátor 2; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁴⁹Narátor 1; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

„To je situácia, ktorá je spojená s politikou, s politikou štátu po druhej vojne a súvisela s tým, že celý ten tábor socializmu bolo treba nejaký spôsobom uzavrieť. To bola politická smernica a to uzavretie se udialo tak, že tie hranice, ktoré boli s zónami nesovietskými, tie hranice bolo treba opevniť.“¹⁵⁰

Mnozí se rozhodli, že v takovýchto podmínkách žít nechtějí a ostře střeženou hranici se pokusili překročit.

„N5: Hranice... Aj tak utekali cez hranice.

N4: Aj niektorých postrielali...

N6: Áno, v Devíně je pomník postavený, čo zastrelili kopu ľudí...

ZT: I tady z Devínskej utíkali?

N6: No nie len z Devínskej, z celého Slovenska chceli Moravu prejsť.¹⁵¹

N5: Chceli do Rakúska.¹⁵²

Pro obyvatele Jevišovky, Nového Přerova a Dobrého Pole, tedy tři „chorvatských“ vesnic v jihomoravském pohraničí předznamenal nástup komunistické strany k moci období mnohem výraznějších nevídaných změn, v porovnání s těmi, které se dotkly obyvatel slovensko- rakouského pohraničí.

„To my sme to mali jednoduchšie, jako to bolo na Morave. Lebo na Morave považovali Chorvátov za nepriateľov krajiny. (...) A u nás to nebolo tak.“¹⁵³

O tom, že chorvatskému obyvatelstvu jihomoravského pohraničí hrozí vystěhování se začalo podle pamětníků proslýchat krátce po skončení 2. světové války.

„Po šestačtyřicátém... Hodně nás chtěli vystěhovat v sedmačtyřicátém. Už v sedmačtyřicátém! Ale můj tatínek... Křížanič, ten dělal starostu. Jako dřív... A Šalamoun, jako z Frélichova, z Jevišovky. Ti zašli za prezidentem, to ještě byl Beneš, že. Že jakto, a tak dále, že... Psali do Jugoslávie prezidentovi a ten odepsal, že esliže nás

¹⁵⁰Narátor 1; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁵¹Myšleno řeku Moravu.

¹⁵²Narátorka 4, narátorka 5, narátorka 6; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves, rozhovor vedla Zuzana Túčková.

¹⁵³Narátor 3; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

vystěhuje, nás Chorvaty, jo, že do jednoho Čecha, že vystěhuje jako z teho Charvátska, že. Nic, to se ututlalo, že. Tak se nestěhovalo, bylo to jako patentovaný. Jenomže když v osmačtyřicátém roku jak Novej Přerov, tak Dobré Pole, tak Jevišovka... Když byly volby, v tom osmačtyřicátém roku, a nikdo z nich nevolil komunisty...¹⁵⁴

Právě zmíněný výsledek voleb, který nevypovídal o přílišné oblibě komunistické strany v jihomoravských pohraničních obcích, osídlených v převážné většině chorvatským obyvatelstvem, se zdá být možným vysvětlením, proč byli moravští Chorvati označeni za nespolehlivé a bylo rozhodnuto o jejich odstranění od státních hranic, zatímco v případě slovenských Chorvatů k těmto opatřením nedošlo.

„...Že jako komunisti chtěli ty jejich majetky... To nebylo z toho důvodu... To bylo z politických důvodů... (...) Je štvalo, že tam nedostali žádné hlas od nich. Oni volili všichni lidovce, tam nebyl ani jeden komunistické hlas.“¹⁵⁵

Pro představitele komunistické strany představovali moravští Chorvati v pohraniční určitou hrozbu nestability. Kromě výsledku voleb, který v „chorvatských“ vesnicích v jihomoravském pohraničí dopadl v neprospěch Komunistické strany Československa, považují nárátoři za největší nebezpečí pro tehdejší politický režim také dobré vztahy s obyvateli Rakouska a vlastnictví pozemků, rozkládajících se zčásti na rakouském území.

„My jsme měli hodně jako teda jako, abych řekla, s těma Rakušákama... Protože moji rodiče už měli pole v Rakousku, jo, takže oni proto nás vlastně vystěhovali. Protože, dá se říct, že jsme měli do toho Rakouska blízko a oni... My jsme byli nespolehliví na těch hranicích. Proto tam dali ty Bulhary. Ti jim jako přišli spolehliví, že.“¹⁵⁶

„A pak řekli, že jsme nespolehliví a na hranicích nemůžeme bydlet. Takový to udělali... (...) No tak, že bys mohla odejít do Rakouska. Protože třeba bratranec, ten, co je teďka v tom, v Rakousku, ten utekl tady odsud, že, a šel do Rakouska, jako. No, a když šel do Rakouska, tak si vzal motyku na rameno a šel. A potkali ho financi, tam prostě chodily

¹⁵⁴Narátor 7; 14.4.2013, Hanušovice.

¹⁵⁵Narátor 12; 17.2.2012, Olomouc.

¹⁵⁶Narátor 11; 14.4.2014, Hanušovice.

hlídky. „Kam jdeš?!“ „Ale, mám tam brambory, jdu okopávat.“ Tak ho nechali, protože ty pola, co měli z Novýho Přerova v Rakousku, na rakouském území, tak si je mohli obdělávat. To znamená, že hranice přecházel...¹⁵⁷

Podle jednoho z narátorů mohl být jedním z důvodů vysídlení také nedostatek pracovních sil v oblastech, odkud byli odsunuti Němci.

„Já už jsem na to přišel. Tady Beneš nařídil všechny Němce vystěhovat, ať už to bylo na Německé Huzové, tam u Šternberku, jo, a jedno s druhým. (...) A tady neměl kdo dělat, tak nařídili, že abysme my tam šli dělat.“¹⁵⁸

Aby bylo „nebezpečí“ ze strany chorvatské menšiny eliminováno, byli moravští Chorvati rozsídleni tak, aby byly pokud možno zpřetrhány vazby uvnitř chorvatské komunity a došlo tak k co nejrychlejší asimilaci.

„Ono v tom osmačtyřicátým roku, jak oni se rozhodli... Teda ti Češi, teda že nás jako musijou roztržitit, hlavně hodně daleko. Abychom měli k sobě daleko, to bylo účelem toho. Aby jako jsme nemohli se stýkat, že. (...) Jak se říká, aby byla vyřešena jednou provždy chorvatská otázka. Aby o nás nikdo už nikdy nevěděl.“¹⁵⁹

Podle názoru jednoho z narátorů nebyli slovenští Chorvati vysídleni podobně, jako ti moravští, především proto, že jim nebylo ve větším množství případů možno prokázat členství v některé z „nežádoucích“ organizací.

„Myslím, že tu na Slovensku Chorváti neboli nejak kolektivně členmi nejakej organizácie. (...) Ani gardistickej, ani nemeckej, ani... Ani prostě v Rajchu. Nič absolutně. Nijakým spôsobom.“¹⁶⁰

¹⁵⁷Narátor 8; 7.12.2014, Jívová.

¹⁵⁸Narátor 7; 14.4.2013, Hanušovice.

¹⁵⁹Narátorka 10; 27.3.2013, Střelice.

¹⁶⁰Narátor 2; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

Vztahy s okolním obyvatelstvem

V případě, že se zabýváme vztahy chorvatské komunity na území dnešního Slovenska a České republiky s okolním obyvatelstvem, musíme brát v potaz prostředí, ve kterém příslušníci chorvatské menšiny žili. V obou případech šlo o pohraniční území, kde se střetávaly různé jazykové, ale i kulturní a společenské vlivy. V případě moravských Chorvatů je třeba sledovat vztahy s okolním obyvatelstvem ve dvou rovinách, a to vztahy před rozsídlením a po něm. Ovšem i v případě slovenských Chorvatů se vztahy s okolím v průběhu času určitým způsobem proměňovaly.

Jak již bylo zmíněno v teoretické části této diplomové práce, historie pohraniční oblasti, která je domovem slovenských Chorvatů, byla kulturně i jazykově poměrně pestrá. V průběhu poměrně nedávných dějin zde, samozřejmě kromě Slováků, žili také Rakušané, Maďaři a Židé.

„...Keby sa bol niekto opýtal ich spoluobčanov, v čom sa títo ľudia líšia od ostatných obyvateľov v ich prostredí, určite by si byl vypočul odpoveď v tom zmysle, že každý sme v niečom inakší, ale inak sme všetci rovnakí. Všetci rovnakí! Tak to miestni ľudia naozaj cítili. Hoci polovica dediny vtedy hovorila po chorvátsky, ostatní po slovensky a inak, hoci donedávna jedna štvrt' v obci bola česká a okrem toho v dedině žili aj niektoré nemecké, donedávna i židovské a tiež zo dve až tri maďarské rodiny, predsa v očiach obyvateľov všetci boli rovnakí. Každý hovoril jako chcel a jako vedel, každý sa sdružoval s kým chcel a, pokiaľ sa to dalo, aj v spolku, ktorý si sám vybral. Všetko sa dialo v zhode a všetko bolo v poriadku.“¹⁶¹

Při výzkumných rozhovorech narátoři tematizovali především vztahy s většinovým slovenským obyvatelstvem, které zpravidla označovali jako dobré. Snad každý z narátorů si ovšem vzpomněl na nějakou negativní zkušenost, jejímž motivem byla reakce na jejich Chorvatský původ, nebo jazyk.

„Tak ti Záhoráci, lebo potom už to je Záhorie, už tam vyššie nás. My nepatríme do Záhoria. Tak vždycky, že: „Čo ty lezú do toho vlaku, to sú z ovčieho ostrova?!“¹⁶²

¹⁶¹POKORNÝ, V., *Roky vojen*. Bratislava- Devínska nová ves: Chorvátsky kultúrny spolok Devínska Nová Ves, 2013. s. 26.

¹⁶²Narátorka 4; 28.2.2014, Devínská Nová Ves.

„Tý z „opičieho ostrova“. Lebo my sme neboli ani Slováci, ani Bratislaváci, ani Záhoráci. My sme boli Chorváti.“¹⁶³

Často se slovenští Chorvati setkávali s posměšky, adresovanými na jejich mateřskou řeč, kdy urážky vznikali zkomoleninou nějakého slova, nebo slovního spojení.

„N4: Lebo najviac: „polčetrta“.

N3: Polčetrta?

*N6: No, pol štvrtej, nie? A oni, tý Záhoráci povedali, že „pučatrta“. /smích/
A to bolo také, pre nás to bolo také... Aj urážlivé...*

(...)

N4: Oni sa smiali, že akú chorvátštinu... Lebo niektorí robili posmech, že aj tak nerozprávame spisovne, že takú gebuzinu, že rozprávame ...“¹⁶⁴

Většina narátorů také v průběhu rozhovorů vzpomínala na nelibost učitelů vzhledem k používání chorvatského jazyka ve škole.

„A on bol učiteľ. (...). A on keď prišiel do triedy a tam začali Chorváti... Tak on hovoril: „Čo vy handrbúlcí?!“ On bol z chorvátskej rodiny. Ale bol taký namyslený...“¹⁶⁵

Moravští Chorvati také hodnotí vztahy okolním obyvatelstvem na jižní Moravě jako dobré. Běžně docházelo k přátelským kontaktům mezi moravskými Chorvaty, Rakušany („Němci“) a Českým obyvatelstvem. Narátoři se v tomto ohledu nezmínili o žádných problémech.

„Velice výborné (myšleno vztahy), velice. Ať to byli Němci, ať to byli Češi, velice výborné. Však strejce, to byl od mamy strejc, Juránek (Čech), on si vzal Chorvatku Jurdičovou, že. (...) Jinak říkám, velice dobrej vztah, ať to bylo s Němcama, a tak dále. (...) A vztah s Čechama, říkám, tam byli... Nevím, jestli tam bylo 5 rodin... A nebo

¹⁶³ Narátor 3; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁶⁴ Narátor 3, narátorka 4, narátorka 6; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁶⁵ Narátor 3; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

*smíšené manželství, jo. Čech měl Chorvatku, jo. Anebo naopak, Chovat měl třeba Češku, nebo Němku. A ty právě, i když tam byli... Byli tam Němci, smíšené manželství, jo...*¹⁶⁶

Ačkoli byly, podle vyjádření narátorů, vztahy mezi chorvatským obyvatelstvem a okolím v podstatě bezproblémové, sňatky s partnerem, nepocházejícím z chorvatské komunity, byly tolerovány, nebyly ovšem vítány.

*„Oni se většinou ti Chorvati vdávali a ženili navzájem, no ale nebylo to... Příbuzenstvo ne. Protože oni ti Chorvati- ten přiběhl vocuď, ten vocuď, takže voni se neznali, že, příbuzensky. No ale zakládali rodiny, ti Chorvati.*¹⁶⁷

*„Němci tam byli jako, smíšený manželství. Chorvati a Němci. A moje sestřenice, jedna si vzala... A to nebyla vlastně ani sestřenice. Ale jedna teda si vzala už Čecha. To byla černá ovce potom v rodině. S tou se moc nikdo nechtěl bavit, protože to oni nepřipustili. Jak v Dobrým Poli, tam teda o tom jako tak moc nevím, v tom Dobrým Poli. Tam jsem nikdy nebyla jako děcko, že... Ale v tom Frélichově, jak se dneska říká Jevišovka, tak to taky bylo.*¹⁶⁸

Podobně tomu tak bylo i v případě slovenských Chorvatů. Upřednostňovány byly sňatky, uzavřené mezi členy chorvatské komunity, a to především z důvodu zachování této komunity, tradic a jazyka. Sňatkům s nechorvatskými partnery ovšem nebylo nijak zvlášť bráněno.

„Keď ty staré, ja tomu poviem tak, že staré baby, prišly k nám na návštevu a s mamou rozprávaly, tak: „No a čo, ešte nemá žiadnu? A mohol by si zobrať, takú, alebo hentú.“ Že ponúkaly. Dobre robily! /smích/ Lebo dnes jako starý človek si uvědomujem, že tie staré ženy vedely posúdiť, kdo by sa ku komu hodil. A hlavne čo sa týka toho etnika. (...) Takže ja keby som mal dnes 20 rokov, tak si nájdem akúkoľvek Chorvátku... /smích/“¹⁶⁹

¹⁶⁶Narátor 7; 14.4.2013, Hanušovice.

¹⁶⁷Narátor 8; 7.12.2012, Jívová.

¹⁶⁸Narátorka 10; 27.3.2014, Střelice.

¹⁶⁹Narátor 3; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

Rozsídlením byli moravští Chorvati umístěni do úplně nového prostředí a místní obyvatelstvo vědělo o jejich původu jen velmi málo. Přesto narátoři ve většině případů hovoří o poměrně dobrých vztazích se starousedlíky v obcích, kam byli po rozsídlení umístěni.

„To byli, co jako zůstali, jo, tady. Třeba ve Vojtíškově. Neukazovali na nás nějak špatně, že. My jsme jim chodili třeba i na brigádu brambory sbírat, třeba těm sedlákům, jo, a tak dále.“¹⁷⁰

„Tak ti Češi nám pomáhali, že, sousedi, hospodařit. (...) Ti sousedi nám hodně pomáhali, to teda všechna čest, že nehleděli Chorvat- nechorvat, že.“¹⁷¹

V některých případech byli moravští Chorvati mylně ztotožňováni s Němci, nebo s nimi byli alespoň spojováni, z čehož také následně vyplývaly obtíže, se kterými se někteří z narátorů setkávali.

„...Děcka se mně smály, to jsem s tím měla problémy. Že mně nadávali, že su Germánka jako, že jo. Tenkrát to bylo, že. (...) Tak o Chorvatech oni toho moc... V Medlově jako, tam jsme bydleli. (...) Maminka, ta se nikde ne... O té nikdo nevěděl jako. Ale otec ten byl pořád... (...) Byl takovej jako aktivní strašně, on byl takovej hrozně družnej a on nikdy, že... „Odkud jste přišel?“ No tak on jim to vykládal tady toto, co se všechno stalo, a proč teda jako trpíme, nebo tak, že.“¹⁷²

„Já jsem tam teda nějakou diskriminaci nepociťovala, jako že by se na nás dívali svrchu, to si nepamatuju, no ale vím, že když se dozvěděli, že otec byl německý voják, však víte, že oni museli být, tak to už bylo horší, to nemohli strávit, ale vysvětlujte jim to...“¹⁷³

S vysídlením moravských Chorvatů souvisí také specifické vztahy s lidmi, kteří se nastěhovali do jejich opuštěných domovů na jižní Moravě. Pro tyto vztahy je typická nedůvěra nových obyvatel domů a obava, že si budou Chorvati nárokovat zpět svůj majetek. Na straně moravských Chorvatů je pak pocit nespravedlnosti a touha alespoň

¹⁷⁰Narátor 7; 14.4.2013, Hanušovice.

¹⁷¹Narátor 8; 7.12.2013, Jívová.

¹⁷²Narátor 10; 27.3.2014, Střelice.

¹⁷³Narátor 12; 17.2.2014, Olomouc.

navštívit místa, která mají spojená se svým dětstvím. V některých případech se moravští Chorvati s novými obyvateli jejich domovů spřátelili a občas je navštěvují.

„I s bráchou z Hanušovic jsme se jeli do Nového Přerova podívat. To jsme se tam byli podívat jednou, ale to... Ti lidi nás tam... Ti se báli. Oni nás nějak... To co třeba bydlí i na našem baráku, když jsme tam přišli, že, jako to... Tak oni nebyli ze začátku moc rádi. Teďka když třeba přijedem, tak už nás třeba pozvou i na kafe jako, jo. Ale tenkrát rádi nebyli. Oni měli pořád strach, že my budeme chtět, aby se vystěhovali. Aby teda... To nemůžeš po nich chtět, voni taky... Voni se tam nastěhovali. Voni si to opravili, takže...“¹⁷⁴

¹⁷⁴Narátorka 11; 14.4.2014, Hanušovice.

Kontakty

Udržování vzájemných kontaktů mezi příslušníky menšiny je důležité pro udržování jazyka, tradic i samotné etnické identity. Protože většina osob, které se hlásí k identitě slovenských Chorvatů žije koncentrovaná v blízkém okolí Bratislavy, je udržování jejich společenských kontaktů o poznání jednodušší, než tomu je v případě jiných menšin.

„Máme obrovskú výhodu v tom, že sme koncentrovaný v okolí Bratislavy, a sme v štyroch obciach, čiže to nám dáva šancu, abysme naozaj tú kultúru mohli skutočne pestovať, bysom povedal veľmi aj pravidelne, aj veľmi intenzívne, proti tým menšinám... Napríklad česká menšina na Slovensku je po celom slovensku, že...”¹⁷⁵

Slovenští Chorvati tak mají téměř ideální podmínky pro vzájemné setkávání. Kromě společenských akcí a plánovaných setkání mají možnost potkávat se i zcela náhodně.

„N4: Každý mesiac... A šak aj na ulici sa stretávame...”

N6: Na ulici keď sa stretneme niekde...

N4: Tak teraz už menej, lebo keď autobusy chodia. Autobusom sa tak nestretneme, ale... (...) Ale keď sa stretneme, jako my Dėvínčania, ktorí rozprávajú chorvátsky, tak sme radi. Aj radi sa vidíme, aj sa porozprávame.”¹⁷⁶

V Dėvínské Nové Vsi udržují senioři, hlásící se k identitě slovenských Chorvatů, tradici pravidelných setkání. Tato setkání probíhají jednou měsíčně a mají formu jakési rodinné oslavy s prostorem pro připravený program (přednášky, diskuse k aktuálním tématům). Pod záštitou Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku jsou dále pořádány různé festivaly, chorvatské kulturní dny, a společenské akce, které slouží jako prostor pro setkávání nejen Chorvatů, žijících na Slovensku, ale také v jiných krajinách.

„V súvislosti s týmito kultúrnymi aktivitami sa rozvinula aj tá dosť bohatá spoluprácia s našimi susedmi, s Chorvátmi. Keď odhliadneme od moravských Chorvátov, je teda... Je problém v tom, že vy ste vlastne na severnej Morave...”

¹⁷⁵Narátor 2; 14.2.2014, Dėvínská Nová Ves.

¹⁷⁶Narátor 4, narátorka 6; 28.2.2014, Dėvínská Nová Ves.

Boli vyhnaný zo svojich domovov, že, takže vaše stretávanie sa zúžilo len na ten jeden deň v roku, že. Ale my máme tých stretávok viacej. Máme, čo ja viem, napríklad projekt chorvátske kultúrne dni. To je v každej obci kultúrny deň, kde je prezentácia zase chorvátskej menšiny, proste v tej obci, a kde obyčajne je pozvaný aj niektorý súbor zo zahraničia. Či z Maďarska, alebo Chorvátska, alebo, povedzme z tohoto Burgenlandu. A na oplátku zase tým, že my ich pozveme, oni zas pozvú nás.“¹⁷⁷

Zmínené kontakty s Chorvaty ze zahraničí ovšem nebyly vždy samozřejmostí, citelně se na nich podepsalo období totality v Československu, které tyto styky na určitou dobu v podstatě znemožnilo.

„Tie kontakty, so zahraničím boly definitívne prerušené práve... Prerušené zriadením tej železnej opony. Predtým tie kontakty existovali, či to bolo za Slovenského štátu, alebo za prvej republiky. Existovali, dalo by sa povedať, veľmi živé kontakty. Ja si pamätám, že získal som napríklad lyže od tety, ktorá žila v Hainburgu. Mi je doniesli cez Moravu, prešli a doniesli...“¹⁷⁸

Je zřejmé, že společenské kontakty moravských Chorvatů nenávratně utrpěly rozsídlením. Z výzkumných rozhovorů s osobami, které se hlásí k identitě moravských Chorvatů (včetně těch, které byly zpracovány v rámci výzkumu k mé bakalářské práci) vyplynulo, že se moravští Chorvati i po rozsídlení snažili nadále kontakty udržovat, i když to mnohdy nebylo jednoduché.

„No, tak ta rodina, ta držela jako pohromadě pořád, že. Jsme věděli jeden o druhým. I když auta nebyly, no tak se chodilo. Pěšky jsme šli! Do kopce! Abysme je viděli! Sice jednou, dvakrát za rok, ale šlo se za něma!“¹⁷⁹

„Tak sestra pak k nám jako jezdívala často, ona nám pomáhala tam ten barák... Byl takovej velkej a nebyl moc zachovalej, muselo se to opravit, to vyličit, to udělat. (...) No, tak ta rodina se jako pak navštěvovala, že, no...“¹⁸⁰

¹⁷⁷ Narátor 2; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁷⁸ Narátor 1; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁷⁹ Narátorka 10; 27.3.2013, Střelice.

¹⁸⁰ Narátor 8; 7.12.2012, Jívová.

Na zvláštní povolení mohli vysídlení moravští Chorvati navštívit dokonce i své příbuzné na jižní Moravě, kteří z nějakého důvodu vysídlení nebyli (nejčastěji díky tomu, že žili ve „smíšeném“ manželství).

„Tak já, když byl náš Staňa malej, tak jsem si zažádala k babičce. Tak jsem to teda vopravdu dostala, povolení. On měl pět měsíců a já jsem jela na čtrnáct, no, byla jsem čtrnáct dní, nebo deset dní. Já už přesně nevím, kolik jsem byla u tety a u babičky. No a pak jsme to dostali jako celá rodina, to ještě bylo v šestasedmdesátém roce. Všichni se divili, všichni si mysleli, že to můj muž dostal na okrese, protože jako byl komunista. Není to pravda. Úplně normálně jsme zažádali, normálně jsme to dostali.“¹⁸¹

Kontakty mezi moravskými Chorvaty jsou dokonce udržovány dodnes. Zřejmě není překvapením, že tyto kontakty jsou nejintenzivněji udržovány v rámci širší rodiny (nejen sourozenci, ale i například sestřenice, bratřenci...) a mezi přáteli. Příležitost k setkání s dalšími Chorvaty pak představuje jednodenní festival Kiritof, který navazuje na tradiční hody moravských Chorvatů. Kiritof se uskutečňuje jednou ročně, vždy první neděli v září, v jihomoravské obci Jevišovka.

Co se především udržování chorvatského jazyka a identity týče, považují někteří narátoři za určitou nevýhodu fakt, že Slovensko a Česká republika nejsou přímými sousedy Chorvatska.

„My, čo máme veľkú nevýhodu ako Chorváti je to, že vlastne niesme v priamom susedstve s Chorvátskom. Že medzi nami je ešte ďalší štát, Maďarsko, a teda naše kontakty nemôžu byť až také intenzívne. (...) Ta nevýhoda je aj u nás, že máme ešte medzi sebou... Nemáme hranicu s tou našou materskou krajinou, ale sme troška jakosi oddelený...“¹⁸²

¹⁸¹Narátorka 11; 14.4.2014, Hanušovice.

¹⁸²Narátor 2; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

Jazyk

Jak již bylo řečeno v teoretické části této práce, jazyk jako součást kulturního kapitálu etnika považován za jeden z velmi důležitých znaků etnicity.¹⁸³ Sami lidé, kteří se hlásí k chorvatské identitě, velmi často spojují svou identitu se znalostí a používáním chorvatského jazyka v komunikaci.

„Ja mám kamaráta, nemenovaného kamaráta, ktorý keď prídem do autobusu, on na plnú hubu, keď to tak poviem, so mnou komunikuje vo verejnom dopravnom prostriedku chorvátsky. (...) Aby ľudia videli, že my sme Chorváti.“¹⁸⁴

„Počúvaj a pamätáš si na spisovateľa Rudolfa Svobodu? (...) To bol... Jeho mama a moja mama boli sesternice, ne? A jak ty hovoríš, on vždycky keď sme sa stretli, on bol taký zhôvorčivý, on si tak jako považoval za rodinu, však sme boli rodina, tak stejně starý jak ja. A taktiež v tom autobuse, alebo vo vlaku keď sme sa stretli, tak on len chorvátsky hovoril. A pritom bol pisovateľ slovenský!“¹⁸⁵

Používání specifické formy chorvatského jazyka v komunikaci s jinými příslušníky chorvatské menšiny, stejně jako používání slovenštiny v komunikaci s většinovým obyvatelstvem, je podle narátorů z řad slovenských Chorvatů naprosto automatické.

„Najokatejšie je to v školskej triede, kde máte spolužiakov. Všetci ste na jednej lodi a pritom ten, ktorý vie a pochádza z pôvodného obyvateľstva, s tým sa bavím po chorvátsky a neviem si predstaviť, že s ním budem hovoriť slovensky. A zasa, ktorý teda trebárs sedí vedľa mňa v lavici, ale pochádza z tej rodiny, ktorá nie je táto pôvodná novoveská¹⁸⁶, tak sním som sa zhováral tou záhoráckou slovenčinou. (...) To automaticky naskakuje, teda nie je to niečo, čo akože je nariadené.“¹⁸⁷

Od 16. Století, kdy Chorvati opustili své domovy na Balkánském poloostrově, se po generace předával jazyk slovenských a stejně tak i moravských Chorvatů především v rodinném prostředí.

¹⁸³ SATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšín: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. s. 37.

¹⁸⁴ Narátor 3; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁸⁵ Narátorka 4; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁸⁶ Myšleno „z Děvínské Nové Vsi“

¹⁸⁷ Narátor 1; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

„Boli to teda starí, ktorí sa starali o malé deti doma a o domácnosť, varili. A tí v tom produktívnom veku, aj ženy, aj muži, chodili robiť na tie polia a odrábať třeba aj tie roboty, jako som spomínal. Aj po zrušení poddanstva- naskôr nevolníctva, potom poddanstva, aj tak to bolo také, že na tom poli vlastne robili vždy tý v produktívnom veku a o tú rodinu sa vlastne starala, doma o domácnosť tej rodiny sa starala tá stará generácia, teda babka a dēdko. A oni vlastne sa starali o tie malé deti. A ta kultúra vlastne prešla z tej starej generácie do tej najmladšej generácie. Tým to činom, lebo tí starí boli v bezprostrednom a trvalom kontakte, vlastne každodennom od rána až do večera s tou najmladšou generáciou. A vďaka tomu se vlastne zachoval aj ten jazyk, zachovaly sa zvyky, všetko to, čo... Po čom pátrame dneska ako po Koreňoch, ktoré je možné dneska sa pokusiť nějakým spôsobom oživovať.“¹⁸⁸

Jeden z narátorů vyslovil domněnku, podle které je pro předávání jazyka v rodině důležité, jakým jazykem mluví matka. Jazyk, kterým se se svými potomky domluví matka, se pak pro děti stává „mateřským jazykem“. Zajímavé je, že s tímto názorem se ztotožňovalo více narátorů u řad slovenských Chorvatů.

„Ja tvrdím... Jazyk je materinský jazyk. A keď ta mama nevie chorvátsky, v tej rodině sa chorvátsky nehovorí. (...) Ten otec to nezvládne. Musí byť mama, otec sa prizpôsobí a najväčšie plus je, keď aj ten otec je Chorvát.“¹⁸⁹

Specifické chorvatské nářečí, které se v průběhu staletí vyvinulo z původní chorvatštiny, se nevyvíjelo a nepředávalo všude stejným způsobem a tempem. Stejně tak stupeň jazykové asimilace je v současnosti různý. Rozdíly ve stupni uchování jazyka můžeme tedy pozorovat nejen na úrovni jednotlivých chorvatských menšin, ale i na úrovni jednotlivých obcí, osídlených chorvatským obyvatelstvem, rodin, a dokonce i jednotlivců.

„Juraj, u nich sa udržel (myšleno jazyk), on má manželku z dediny, kdežto ja mám manželku zo Zohoru, to je tuto nekajých 20 kilometrov, a tam už tá chorvátština dávno, dávno zanikla. Hoci priezviská tam existujú, jako doklad toho, že ta kolonizácia tam bola, ale už tý ludia nerozprávajú. Naopak, dívajú sa na nás jako na nekajých

¹⁸⁸ Narátor 1; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁸⁹ Narátor 3; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

exotov. Keď sme nastúpili do vlaku, a začali sme zhovárať sa, no tak hovorili týto, ktorí prichádzali... Tý, čo sedeli v tom vlaku už dlhší čas, tak hovorili o nás ako, že gágame. Čiže, bola to iná reč, ktorej oni v podstate málo rozumeli.¹⁹⁰

Velmi častým dôvodom, proč specifický chorvatský jazyk nebyl předán další generaci mluvčích je ten, že si osoba, pocházející z chorvatsky mluvícího prostředí najde partnera z jiného jazykového prostředí (v případě slovenských Chorvatů jde o nejčastěji o slovensky mluvícího partnera). Jazyk jejich potomků je pak velmi často přizpůsoben jazyku většinové společnosti, i když jsou schopni rozumět, v některých případech se dokonce i na určité úrovni domluvit chorvatsky.

„Mám manželku z iného prostredia a to vytvorilo také podmínky, že vlastne tie moje deti, keď prišli k starým rodičom a ja som sa zhováral so starým rodičom, alebo s ich strýkom, alebo tetou po chorvátsky, keď som sa zhováral, tak ony vlastne pochopily, o čom sa bavíme a nejako rozumely. Rozumeť rozumejú, ale rozprávať, už nerozprávajú. No, to je ten spôsob asimilácie. Že vlastne sa miešajú manželstvá...“¹⁹¹

„U nás... Ja som mala manžela odtiaľto z Devínskej, takže my sme len chorvátsky sa rozprávali aj s deťmi, no a tiež aj... Mám dve deti- dcéru a syna, len ti tiež majú manžela a manželku, čo nie su Dėvínčania. Ale nevadí jim to, keď sa rozprávame po chorvátsky, takže jim to vôbec nevadí. Tento zať, ten sa viac... Aj niektoré slová povie po chorvátsky, ale vnuk, ten nerozpráva. (...) Už mám aj pravnukov- pravnučky mám... Ale ty už nerozprávajú chorvátsky, no je to škoda... Ale so svojimi deťmi ja sa neviem rozprávať po slovensky, takže keď sme spolu, že niečo oslavujeme, lebo čo, tak s deťmi po chorvátsky a ty sa už pridajú, ale však oni rozumejú...“¹⁹²

Ovšem ani manželství, uzavřené mezi osobami, pocházejícími z chorvatsky mluvícího prostředí, nebylo vždy zárukou, že chorvatská řeč bude v rodině nadále udržována a předávána.

„Ja som mala od tialto tiež manžela z Devínskej, ale, to som chcela povedať, že málokdy sme sa my dvaja rozprávali chorvátsky. My dvaja od začiatku, jak sme sa

¹⁹⁰Narátor 1; 14.2.2014, Dėvínská Nová Ves.

¹⁹¹Narátor 1; 14.2.2014, Dėvínská Nová Ves.

¹⁹²Narátor 4; 28.2.2014, Dėvínská Nová Ves.

spoznali, sme vyprávali slovensky. No, a s jeho mamou, s otcom, so sestrou, s bratmi chorvátsky. S mojou sestrou, ta býva v Prievidzi, tiež chorvátsky- aj on chorvátsky, aj ja chorvátsky. Aj s neterkou aj so synovcom. Ale jako som išla ja sa s ním, už sme sa slovensky... (...) A naše dčeka vedia, aj chorvátsky rozprávajú, ale málokedy. So mnou áno, povedia, ale s otcom len slovensky hovorily. Ale prečo, to neviem. Alebo prečo sme sa rozprávali slovensky, neviem...¹⁹³

Rodiny, ve ktorých se dbalo na udržení specifického chorvátskeho jazyka, a jeho predání mladším generáciám přesto existovaly. Děti, které vyrůstaly pouze v chorvátsky mluvícím prostředí, však začaly nejpozději s nástupem do školy narážet na problémy s většinovým, v tomto případě slovenským, jazykem.

„Ja mám teda iba jednu dcéru... Že začala chodiť do školy, tak tým, že sme my doma po chorvátsky, ona tiež chorvátsky, tak... Mala trošku problémy v tom prvom ročníku, lebo samozrejme... Dokonca sa jej aj deti smialy: „Čo to ty, jako rozprávaš, však my ti nerozumieme...“. A ona zas naopak nerozumela, tak bolo treba veľmi rýchlo pretransformovať samozrejme na tu... No a keď už raz začne slovensky, tak už menej samozrejme sa snaží hovoriť po chorvátsky. Navyiac sa vydala za Slováka, to znamená, ak príde potom k takému zmiešanému manželstvu, obyčajne potom zvíťazí ten domáci jazyk, a ten menšinový jazyk zostane nejak bokom.“¹⁹⁴

Poměrně často pocitovaným problémem, který narátoři z řad slovenských Chorvatů při výzkumných rozhovorech zmiňovali, byl nezájem současné nejmladší generace o výuku, ale i používání specifického jazyka slovenských Chorvatů.

„Vnuk je dokonca v chorvátskom súbore už 11 rokov, takže on nemá tiež problémy s chorvátštinou, ale chorvátsky hovoriť nechce. Rozumie všetkému, ale aby proste komunikoval... Zrejme keď je v chorvátskom prostredí, či už bol na tých táborech jazykových, alebo v tom súbore, tak tam už troška vicej... Ale doma, keď ja sa snažím po chorvátsky s ním komunikovať, tak to nemá záujem. (...) A tých, čo budú hovoriť chorvátskym jazykom bude, povedzme, po našej generácii už naozaj len zriedkavo. Čo je na škodu veci, hoci z našej strany samozrejme je podporujeme všetkým možným.

¹⁹³Narátorka 6; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁹⁴Narátor 2; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

*Však ja mám doma kníh ďalších, ktoré môže čítať. Môže sa vzdelávať v tom chorvátskom jazyku, ale... Nie, nie, není záujem...*¹⁹⁵

Jak již bylo v této práci zmíněno, menšina moravských i slovenských Chorvatů pochází z pohraničního prostředí, kde se dříve běžně mluvilo více jazyky, kterými také byla jejich mateřská řeč silně ovlivněna.

*„Tie slová niektoré...lebo v našej chorvátštině je aj němčina, aj maďarčina. Takže mišmaš...“*¹⁹⁶

Ve škole menšinový jazyk nebyl vítán. Snaha učitelů většinou směřovala k tomu, aby si žáci, pocházející z chorvatských rodin, osvojili jazyk majority, a svou mateřštinu ve škole nepoužívali. Ti z narátorů, kteří se v rodinném prostředí setkávali jen se specickou formou chorvatského jazyka, popisují nejen problémy s porozuměním většinovému jazyku, ty se samozřejmě projeví i v chápání probírané látky.

*„...Lebo niektorí absolútne nevedeli slovensky. Len chorvátsky. Lebo doma len chorvátsky... A to decko malo šesť rokov a šesť rokov sa učilo len chorvátsky. A naráz prišlo do školy a muselo sa prizpôbiť.“*¹⁹⁷

*„A mali sme učiteľa (...), ktorý na chodbě keď počul chorvátštinu, tak: „Prestaňte s tou handrčinou!“ A samozrejme, kto teda mal pôvod chorvátsky, nemohol mať jednotku zo slovenčiny. Prostě bolo jasné, že ta slovenčina... Teda ta chorvátština predsa len tak bola prepasírovaná...“*¹⁹⁸

Většina narátorů, kteří se hlásí k identitě moravských Chorvatů, v průběhu výzkumných rozhovorů hovořila o náročných začátcích školní docházky, které byly způsobeny nedostatečnou, nebo žádnou znalostí vyučovacího jazyka. Někteří z narátorů jsou přitom pamětníky období, kdy vyučovacím jazykem byla němčina.

¹⁹⁵ Narátor 2; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁹⁶ Narátorka 5; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁹⁷ Narátor 3; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

¹⁹⁸ Narátor 2; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

„Já mám 3 roky německé školy, čistě německý, za Němců, že. (...) No a pak jsem začal už chodit zase, po pětačtyřicátém, že, do české školy, že.“¹⁹⁹

„Tak doma jsme mluvili chorvatsky, sice rodiče uměli německy, ale nás německy neučili jako, že. A teď když jsem šel do školy, tak já jsem chodil do 1.třídy do německé. Pak se to změnilo a začaly školy české. Tak než jsem se naučil ein, zwei, drei, trochu německy, chorvatsky jsem uměl, německy, a teď přišla čeština. No toto byla hrůza. No člověk to zvládne jako všechno, no. Tak si jako tak pamatuju, že opravdu do té doby, než jsem šel do té německé školy, já jsem neuměl nic, jenom chorvatsky.“²⁰⁰

„Tam jsem chodila do první třídy v Novém Přerově, no tak to už se začalo jako česky, že, ale ještě vím, že jsem měla potíže s češtinou ještě v Medlově, jak nás odsunuli. Že teda dělalo mě to... Já jsem některý slova třeba ještě ani neznala, jak se to... Špatně jsem třeba vyslovovala, jako... Označila něco, co znamenalo úplně něco jiného. Takže vím, že učitelka v Medlově mě říkala: „No já ti musím dát dvojku z češtiny, protože ty...“ Jakože to neumím pořádně. (...) Já už jsem chodila do české (myšleno školy). Bratr chodil do německé ještě.“²⁰¹

Jak již bylo zmíněno, v domácnostech moravských Chorvatů se mluvilo v drtivé většině případů specifickou formou chorvatštiny. Čeština, případně němčina se, podle výpovědí narátorů, používala pravidla ve smíšených manželstvích, kdy jeden z partnerů byl čech, nebo Rakušan. Někteří narátoři zmínili, že češtinu, či němčinu používali především při komunikaci s kamarády.

„...No Inge, jmenovala se Jinřiška, ale říkali jsme jí Inge. Tak my jsme furt byly spolu a mluvily jenom německy.“

„Já jsem měla skoro problém mluvit česky, protože doma jsme mluvili chorvatsky a vedle nás, na faře, bydleli Němci. A já... Oni tam měli dva kluky. Maminka kamarádila s tou paní a já jsem kamarádila s těma chlapcama. Takže já jsem do pěti let uměla perfektně německy.“²⁰²

¹⁹⁹Narátor 7; 14.4.2013, Hanušovice.

²⁰⁰Narátor 8; 7.12.2012, Jívová.

²⁰¹Narátorka 10; 27.3.2013, Střelice.

²⁰²Narátorka 11; 14.4.2014, Hanušovice.

Jazyk moravských chorvatů byl v rodinném prostředí po určitou dobu udržován i po jejich rozsídlení.

„To jsme mluvili dál chorvatsky. Až do smrti mejch, jako, rodičů. Maminka, ta umřela v roce 92, takže...“²⁰³

„U nás se mluvilo chorvatsky. Brácha dycky mluvil s našima chorvatsky, to jako jo. Ale já s Terezkou, s tou z té jižní Moravy, tak my jsme mluvili nejvíc snad česky. A náš nejmladší brácha, tak ten mluvil chorvatsky. Protože on byl nejdýl doma. Ten, co je v Sedleci, ten Jenda, takže ten mluvil vlastně, dá se říct nejvíc chorvatsky s našima. Ten... Protože von byl doma, tak s našima mluvil pořád chorvatsky, von umí, dá se říct, možná líp, jak já.“²⁰⁴

„No ale do poslední chvíle, než jsem odešel do učení, nebo tak, tak jsme doma stále mluvili chorvatsky, že. A jinak ti starší zase... Když se potkal tatínek se strýcem, tak uměli jak německy, tak chorvatsky a mluvili chorvatsky, ne že by mluvili německy.“²⁰⁵

Ve většině rodin však nebyla znalost tohoto jazyka předána generacím, které se narodily po rozsídlení. Jako důvod narátorky uvádí život s partnerem z většinové společnosti. Rodiny, ve kterých se jazyk moravských Chorvatů nějakým způsobem udržuje do dnešních dnů, jsou spíše výjimkami.

„Ne, protože... Protože manžel, ten je Čech, a... Ale když třeba jsme šli k našim, tak my jsme se bavili chorvatsky. (...) A ty děcka rozuměly, oni věděly, o čem mluvím.“²⁰⁶

„Já ne, že bych neuměla vůbec jako chorvatsky. Doma jsem to teda vůbec neprovozovala, to ne. Jako s kým? Děti naše, já jsem měla Čecha, takže... (...) Takže my jsme mluvili doma česky. Ale dá se říct, že i Staňa, teda můj syn, on má padesát jedna, tak něco taky rozuměl.“²⁰⁷

²⁰³ Narátorka 10; 27.3.2013, Střelice.

²⁰⁴ Narátorka 11; 14.4.2014, Hanušovice.

²⁰⁵ Narátor 8; 7.12.2012, Jívová.

²⁰⁶ Narátorka 10; 27.3.2013, Střelice.

²⁰⁷ Narátorka 11; 14.4.2014, Hanušovice.

„Dětem jsem to už nepředával, protože já jsem si vzal Slověnku, že, no a tak se mluvilo česky. (...) Takže s manželkou jsme mluvili normálně česky. Tak jsme mluvili doma. S děckama česky jsem... Děcka neumijou jako chorvatsky, ale rozumijou nám všechno jako, že.“²⁰⁸

Svou specifickou formu chorvatského jazyka dnes moravští Chorvati používají jen příležitostně, například při setkání s jinými Chorvaty. Jen minimum osob, které doposud ovládají jazyk moravských Chorvatům, má možnost tento jazyk používat pravidelně, nebo dokonce denně. Tato řeč tak postupně upadá v zapomnění.

„A já dodneska se sestrou, nebo s bratrem (...). Mluvíme spolu normálně chorvatsky. No ale před manželem mluvíme třeba česky, že. Jináč chorvátsky mluvíme.“²⁰⁹

„Ne, nepoužívám vůbec chorvatštinu. Jenom když jdeme na ty hody, tak tam se snažím něco říct, ale teď si třeba nemůžu rychle vzpomenout na nějaké slova a je mi trapně. Ale jako rozumím všechno... Já jsem si vzala manžela, co byl Čech a děti: „Dej pokoj s chorvatštinou...“ (...) Kdyby to byla čistá Chorvatština, tak by to mělo nějaký smysl, ale nějakým nářečím a ještě k tomu němčina dohromady, vždyť to nemá smysl žádný.“²¹⁰

Podle narátorů z řad slovenských Chorvatů nečeká ani jejich specifickou verzi chorvatštiny světlá budoucnost. Aby se předešlo úplnému zapomnění chorvatského jazyka, existují v obcích, obydlených příslušníky chorvatské menšiny na Slovensku, programy, zaměřené na výuku současného chorvatského jazyka.

„V záujme toho kultúrneho dědičstva rozhodne je aj jazyk. Čiže jazyk je dôležitý, aby nejakým spôsobom sa rozvíjal a aby... Keď nebude jazyk, tak už ta menšina tiež asi má dosť ťažkú pozíciu. Ale pokiaľ si udrží chorvátsky jazyk... (...) Táto naša chorvátština kuchyňská je dobrá samozrejme, že sa stretneme, podebatujeme, rozumieme sa, všetko v poriadku, ale naní to chorvátština, aby na nej mohol človek budovať svoju kariéru.“²¹¹

²⁰⁸ Narátor 7; 14.4.2014, Hanušovice.

²⁰⁹ Narátor 7; 14.4.2014, Hanušovice.

²¹⁰ Narátorka 12; 17.2.2012, Olomouc.

²¹¹ Narátor 2; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

„Prečo chcem učiť toho mladého človeka ten chorvátsky jazyk? Aby sa mohol zhovárať s dēdkom? To je primálo na to... Jeho dēdko nedožije ani jeho pubertu. Takže ja ho budem do niečoho nútiť, čo vlastne má veľmi úzky okruh použitia. Ale ja mu môžem povedať, že tvoj dēdo hovorí chorvátsky a nauč sa ten jazyk. A ja mu ho ponúknem ako moderný jazyk dnešného štátu. A on má možnosť potom použiť tento jazyk vo svojej profesii trebárs.“²¹²

²¹²Narátor 1; 14.2.2014, Dēvínská Nová Ves.

Identita

Kategorie identity je velmi komplikovanou záležitostí. I když se dají určit kritéria, na základě kterých je možné člověku přisoudit příslušnost k některé z etnických či národnostních skupin, závisí pocit příslušnosti k těmto skupinám na niterném prožitku každého jedince, který ne vždy koresponduje s očekáváním, jež může vzniknout při pohledu zvenčí.

Všichni narátoři, ať už se Slovenska, nebo z České republiky, kteří se zúčastnili výzkumných rozhovorů, pociťují jakousi sounáležitost s chorvatskou menšinou v zemi, kde žijí. Podle výpovědí těchto narátorů však lze pozorovat, jak obtížně je jejich pocit identity uchopitelný.

„ZT: Chápete sami sebe jako Chorvaty... Nebo už je to spíš, jakože jste Slováci?”

N6: No to už je tak napoli, no...

N4: Ale my sme sa cítili stále jako Chorváti...

N6: No, ale keď bolo sčítanje ľudu naposledy, tak som tam napísala, že materinská reč chorvátska...

N4: Áno, sme písali... A príslušnosť slovenská... Materinský jazyk chorvátsky.”²¹³

Z výpovědí narátorů se dá soudit, že velmi důležitou skutečností, která je určující pro jejich pocit sounáležitosti s menšinou moravských, nebo slovenských Chorvatů, je, kromě zmiňovaného specifického jazyka, také rodinná historie.

„Ja napríklad som z rodiny, kde otec, aj moje mama, dokonca aj dedo z jednej strany, z druhej strany boli Chorváti. To znamená, že tie korene siahajú... Dokonca aj moje priezvisko sa nachádza aj v Chorvátsku. To znamená, že ten pôvod tu je.”²¹⁴

Někteří narátoři z řad slovenských Chorvatů v průběhu výzkumných rozhovorů poukázali na důležitou roli folklóru jako jednoho z prvků, které napomáhají udržování identity slovenských Chorvatů. Folklór moravských Chorvatů, pro srovnání, dnes prakticky vůbec není udržován osobami, které se hlásí k identitě moravských Chorvatů. Zatímco na Slovensku existuje hned několik folklórních souborů, které se věnují

²¹³Narátorka 4, narátorka 6; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves, rozhovor vedla Zuzana Túčková.

²¹⁴Narátor 2; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

chorvatským tancům, písním a zvykům, v České republice zastupuje folklór moravských Chorvatů v podstatě jediný soubor.

„No, folklór veľmi pomáha povzbudzovaniu v tom, dalo by sa povedať, zašlom národnom povedomí. Lebo do toho folklóru sa zaťahujú deti, ktoré ani nepochádzajú z tých chorvatských rodín. Ak je na jednej strane nešťastím pre to Chorvátsvo to, že trebárs v týchto dedinách je ohromný prírastok domov, činžiakov, v ktorých je cudzie obyvateľstvo, tak zas na druhej strane tento folklór umožňuje tomu dojenému obyvateľstvu, aby tú najmladšiu generáciu nejako zapájal do oživovania toho... A tak vlastne väčšina nemá potuchy o tom chorvátstve, ale to jejich dēcko zpieva, tancuje, alebo recituje v tej chorvátštině. Takže já myslím, že to je pozitívny prínos.“²¹⁵

Někteří příslušníci obou zkoumaných chorvatských menšin spojují svou identitu s Chorvatskem, další se zase ztotožňují pouze s identitou příslušníka chorvatské menšiny ve své zemi, kterou k samotnému Chorvatsku a Chorvatům nevztahují.

„Jo, já si to všude píšu (myšleno národnost), ale né, že bych byla na chorvatský národ hrdá, to nemůžu říct. Protože, jak byla ted'ka ta válka...Oni sice bojovali za svoji samostatnost, ale dělali taky zvěrstva, možná jste o tom slyšela. Takže já jim nějak moc nefandím, i když si to vybojovali...“²¹⁶

Velká část narátorů v průběhu výzkumných rozhovorů mluvila o svém vztahu k Chorvatsku. Někteří chápou Chorvatsko jako svou „mateřskou“ zemi, kde se cítí dobře, jiní k němu mají neutrální vztah.

„Tam ide o tu psychiku, vieš? Ja keď tam prídem, tak mi idú slzy do očí.“²¹⁷

Část narátorů také zmínila fakt, že důležitou roli ve vztahu k Chorvatsku, Chorvatům, ale i chorvatským menšinám z jiných zemí, hraje jazyková blízkost, díky které si lidé navzájem poměrně dobře rozumí.

„Ja zase, mne to až tak... Keď sme boli v tej Viedni, tak som.... Prídem tam do toho Rakúska jak domov. (...) Medzi svojich ľudí, áno. Lebo je nám to bližšie ta

²¹⁵ Narátor 1; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

²¹⁶ Narátorka 12; 17.2.2014, Olomouc.

²¹⁷ Narátor 3; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

chorvátština, ta reč, je nám bližšia, jak ta v Chorvátsku spisovná, jak rozprávajú. Takže viac sa cítíme... Teda ja osobne viac sa cítim tu, medzi nimi. Aj teraz sme prišli: „Dobar večer!“ „Jé, dobar večer!“ A už tak rozprávame jako... Jak medzi svojimi...“²¹⁸

„No a to mě teda za tu celoživotní práci, však mám ten diplom takovej, že, jako to, že mě dali (myšleno zájezd)... A zrovna do Chorvatska! No a teď když jsem byl v tom Chorvatsku, tak jsem taky pídil po těch Chorvatech, jenomže ti Chorvati mají víc nářečí, jako. Já se tam... Třeba s některým jsem se trochu domluvil, že. A když jsem tam šel třeba na procházku, aj třeba s manželkou, a byl tam nějaký pán na zahrádce, něco kutil, tak: „Dobar dan, ča dielate?“ To je zrovna „co děláte“, jo? No, některý odpovídal a některej tomu nerozuměl. (...) A to jsem byl opravdu nejradši, že jsme dostali to Chorvatsko.“²¹⁹

Pokud se zabýváme otázkou identity příslušníků etnické či národnostní menšiny, mohou pro nás být do určité míry zajímavé také údaje, vycházející ze statistik Sčítání lidu, domů a bytů v případě moravských Chorvatů, a Sčítania obyvateľov, domov a bytov v prípade Chorvatů slovenských. Musíme však brát v úvahu fakt, že vyplnění kolonky „národnost“ ve sčítacích listech není povinné, a navíc osoba, která se hlásí k chorvatské národnosti, nemusí patřit právě ke zkoumané menšině moravských, či slovenských Chorvatů. Výsledky sčítání obyvatel při výzkumných rozhovorech zmiňovali někteří z narátorů z řad slovenských Chorvatů.

„To sčítanie roku 2001, ktoré bolo. Bol nasčítano vyše 800 Chorvátov, ktorí si priznali chorvátsku národnosť. Ale to je jedna vec, že priznať si národnosť, ale či sa cítia byť Chorvátmi a ešte ich aj baví jazyk a poznajú jazyk. Tak tých my odhadujeme, že je tri a pol tisica medzi týmito štyrmi dedinami.“²²⁰

„Povedzme pri tom ďalšom dvetisíc jedenáctom sčítaní vyše tisíc, vyše tisíc sa prihlásilo... Takže narástol počet tých, ktorí sa momentálne hlásia k národnosti. Určite je to aj zásluha toho, že tie aktivity v obciach sú také, že sa ľudia ani nehambia, neboja... V roku 1990, keď prvé sčítanie bolo 91, tak vtedy, samozrejme aj Němci aj my sme sa báli prihlásiť národnosť. Čo keby sa niečo vrátilo. Čo keby sa predsa len vrátilo

²¹⁸ Narátorka 4; 28.2.2014, Děvínská Nová Ves.

²¹⁹ Narátor 8; 7.12.2012, Jívová.

²²⁰ Narátor 1; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

obdobie normalizácie? Vlastne boli by prenasledovaný Chorváti tí, ktorí sa oficiálne prihlásili, že, národnosť. Dobré ale, že naše zákony... Vlastne prestali v rôznych dotazníkoch a kade tade sa uvádzať... Jako národnosť, pretože to je intímna záležitosť každého prostě absolútna. Takže už sa o nejakej národnosti oficiálne nikde nevykazuje, iba při tom sčítaní, kde si teda môže každý napísať...“²²¹

V České republice se, pro srovnání, podle výsledků sčítání obyvatel v roce 2011 přihlásilo chorvatské národnosti 1448 osob.²²² Ačkoli by se vzhledem k historickému vývoji obou zkoumaných menšin dalo očekávat, že se bude k chorvatské národnosti na Slovensku hlásit více osob, než v České republice, je tomu právě naopak.

Narátoři, ať už z řad moravských, či slovenských Chorvatů, v průběhu výzkumných rozhovorů často tematizovali zapomínání a nahrazování specifického chorvatského jazyka jazykem většinovým, a to nejen v rámci chorvatské menšiny, ale i na individuální úrovni. Opakujícím se tématem byla také postupná asimilace chorvatské menšiny na českém a slovenském území, jejíž historie sahá až do 16. století. Společný pro všechny narátory je také určitý pocit sounáležitosti s chorvatskou menšinou ve své zemi, který sice je u každého jedince jinak silný, přesto ale přetrvává. Tento pocit vyjádřil jeden z narátorů jednoduchou, ale výstižnou větou:

„Chorváty sme se zrodili, Chorváty cemo ostati...“²²³

²²¹Narátor 2; 14.2.2014, Děvínská Nová Ves.

²²²Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR [online]. 2014 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.moravstichorvati.cz/home/sdruzeni-obcanu-chorvatske-narodnosti-v-cr>

²²³Narátor 4; 28.2.2014. Děvínská Nová Ves. Volný překlad: „Jako Chorvati jsme se narodili, Chorvaty zůstaneme.“

Závěr

V této diplomové práci jsem se zabývala historií a současným stavem dvou menšin, a to moravských a slovenských Chorvatů, přičemž jsem se zaměřila na uchování jejich specifického jazyka, etnické identity a vývoj vztahů s jejich okolním obyvatelstvem. Tato témata byla zpracována v jak v části teoretické, pro kterou byla hlavním zdrojem dostupná literatura, tak v části výzkumné, jejímž hlavním zdrojem jsou výzkumné rozhovory. Teoretická a výzkumná část této diplomové práce nejsou striktně odděleny, navzájem se prolínají. Informace, získané z literatury jsou i v teoretické části doplňovány úryvky z výzkumných rozhovorů, aby bylo maximálně využito výzkumem získaných informací. Hlavním cílem kvalitativního výzkumu, uskutečněného v rámci této diplomové práce bylo zjistit, zda a jakým způsobem dochází mezi příslušníky menšin moravských a slovenských Chorvatů k udržování jazyka a etnické identity a jak se vyvíjely jejich vztahy s okolním obyvatelstvem. Výzkumná část této diplomové práce je v podstatě rozčleněna do dvou celků. První je věnován historii obou chorvatských menšin, v období od druhé světové do současnosti. Druhý celek je zaměřen na nosná témata výzkumu, a to uchování jazyka a etnické identity u moravských a slovenských Chorvatů a jejich vztahy s okolním obyvatelstvem. V textu výzkumné části této práce jsou zmíněná témata zpracována z pohledu osob, hlásících se k identitě moravských a slovenských Chorvatů. Výpovědi narátorů jsou navzájem komparovány a komentovány tak, aby došlo k jakémusi shrnutí jednotlivých tematických celků. Data, získaná tímto výzkumem samozřejmě nemohou být zobecněna na celou chorvatskou menšinu na Slovensku, nebo v České republice.

Specifický jazyk moravských a slovenských Chorvatů je výsledkem několik staletí trvajících ovlivňování chorvatského čakavského nářečí okolními jazyky. V případě jazyka slovenských Chorvatů byla chorvatština, která byla v podstatě zakonzervována v podobě užívané v 16. století, ovlivněna především slovenštinou, maďarštinou a němčinou, v případě jazyka moravských Chorvatů šlo o češtinu a němčinu. Tento jazyk byl již od doby, kdy se Chorvati usídlili na území dnešního Slovenska a České republiky, mezigeneračně předáván především v domácím prostředí a udržován v rámci chorvatské komunity. Svou roli v uchování jazyka v některých

oblastech, především na Slovensku, hrál i náboženský život- jazyk byl používán při mších a byl hlavním komunikačním jazykem chorvatských náboženských poutí. Jazyk slovenských Chorvatů byl dokonce jistý čas vyučován i ve škole. V současnosti dochází k jakémusi úpadku jazyka moravských a slovenských Chorvatů. U moravských Chorvatů došlo po jejich rozsidlení, po nástupu komunistické strany k moci, k přerušení kontinuity předávání tohoto jazyka. V současnosti tento jazyk ovládají v podstatě jen pamětníci rozsidlení, kteří se hlásí k identitě moravských Chorvatů, ovšem v drtivé většině případů jej běžně nepoužívají. Jako důvod narátoři ve výzkumných rozhovorech uvádí fakt, že žijí s partnerem, který pochází z většinové společnosti. V případě slovenských Chorvatů nebyla kontinuita předávání jejich specifické formy chorvatského jazyka přerušena, avšak současné generace o znalost a používání tohoto jazyka neprojevují valný zájem. Aby byla mezi příslušníky chorvatské menšiny na Slovensku udržena znalost alespoň moderního chorvatského jazyka, který je prakticky využitelný, jsou pod záštitou Chorvátskeho kultúrneho zväzu pořádány kurzy a dětské tábory, zaměřené na výuku chorvatštiny.

Etnická identita je sama o sobě těžko definovatelnou a složitou kategorií. Pocit identity je niternou záležitostí každého jedince. Obecně se dá říci, že všichni narátoři, kteří se zúčastnili výzkumu k této diplomové práci, se identifikují jako příslušníci menšiny moravských, či slovenských Chorvatů. Pocit sounáležitosti s chorvatskou menšinou, soudě podle výsledků výzkumu, vyvěrá především z rodinné historie, určité odlišnosti od okolního obyvatelstva a alespoň částečné znalosti chorvatského jazyka. Pocit chorvatské identity upěvňují různé kulturní akce a setkání chorvatské menšiny.

Vztahy příslušníků menšiny moravských a slovenských Chorvatů s okolním obyvatelstvem byly silně ovlivňovány jednak životem v pohraničních oblastech, jednak historickým vývojem. V období před druhou světovou válkou příslušníci obou menšin žili v prostředí, ve kterém koexistovali příslušníci několika národností a jazykových skupin, po druhé světové válce, s nástupem komunistické strany k moci, se příslušníci chorvatské menšiny, vzhledem k tomu, že žili v pohraničí, dočkali zvýšené pozornosti. V případě slovenských Chorvatů šlo „pouze“ o zvýšenou kontrolu, v případě moravských Chorvatů došlo k jejich odstranění od hranic, protože byli uznáni

za „nespolehlivé“. Problémy ve vztazích s okolním obyvatelstvem shledávali narátoři z řad slovenských Chorvatů především na úrovni jazyka- okolní obyvatelstvo nerozumělo jejich odlišné řeči a na základě této skutečnosti docházelo k různým potyčkám. Dnes již tyto problémy v zásadě vymizely. Narátoři z řad moravských Chorvatů popisují vztahy s okolním obyvatelstvem v období před rozsídlením v podstatě za bezproblémové, tedy alespoň do doby, než se dostala k moci Komunistická strana Československa a začalo se mluvit o jejich rozsídlení. Po rozsídlení byli moravští Chorvati, podle výpovědí narátorů, nezřídka ztotožňováni s odsunutým německým obyvatelstvem, v zásadě však nebyli jejich novými sousedy přijímáni negativně. Jako problematickou popisují narátoři především svoji existenci, spoutanou totalitním režimem.

Menšina moravských i slovenských Chorvatů dodnes přitahuje pozornost etnologů, lingvistů, historiků a jiných badatelů. Je s podivem, že odkaz Chorvatů, kteří v 16. opustili své domovy na Balkánském poloostrově a usadili se v oblasti dnešního Slovenska a České republiky, přežívá do dnešních dob. Osob, které se v současnosti hlásí k identitě moravských a slovenských Chorvatů, již není mnoho, představují však nezanedbatelný dílek, který dotváří mozaiku historie a etnické struktury Evropy.

Zdroje:

- *Almanach moravských Charvátů (1584-1934): Z dob dávných a přítomných.* Brno: Jednota pro jihozápadní Moravu, 1934.
- BOTÍK, J. *Slovenskí Chorváti: Etnokultúrny vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov.* Bratislava: Lúč, 2001. ISBN 80-7114-341-3.
- BOWIE, F. *Antropologie náboženství.* Praha: Portál. 2008. ISBN 978-80-7367-378-9.
- DOROVSKÝ, I. Kultura národnostních menšin a etnických skupin v Evropě. In DOROVSKÝ, I., et al. *Charváti ještě žijí mezi námi: Sborník studií a vzpomínek.* Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v České republice, 1996.
- DVOŘÁK, T. *Vnitřní odsun 1947-1953: závěrečná fáze "očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa.* Brno: Matice moravská, 2012. ISBN 978-80-86488-92-9.
- ERIKSEN, T. Hylland. *Sociální a kulturní antropologie.* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.
- HENDL J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace.* Praha: Portál 2005. ISBN 978-80-7367-485-4.
- IVANCSICS, M., KLAČKA, J. *Chorváti na Hati: Die Kroaten am Heideboden: Hrvati na Hati.* Mattersburg: Worgrandl Druck, 2012.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník.* Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- JANKOVIČ, R. Koexistencia národnostných menšín na území slovensko-rakúskeho pohraničia. 2012. Text k programu „Kultúra národnostných menšín“ (realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR)
- JANKOVIČ, R. *Hodnotiace správy za Chorvátsku národnostnú menšinu pre Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť za rok 2012.* Bratislava, 2012.
- JANKOVIČ, R. *Správa: O činnosti Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku za obdobie medzi 10. a 11. kongresom.* Bratislava- Čunovo, 2012.
- KLAČKA, J., *Zlatá kniha prameňov k dejinám Devínskej Novej Vsi: Príchod Chorvátov.* Bratislava: HKDC, 2011. s. 12. ISBN 978-80-970782-3-2.

- *Kronika 20. století 1900-1999*. 1. vyd. Praha: Fortuna Print, 2000. ISBN 80-7321-039-8.
- KUČERA, M. *Slováci a Chorváti: Historické a kultúrne vzťahy*. Bratislava: Post Scriptum, 2013. ISBN 978-80-89567-19-5.
- KUČEROVÁ, K. *Chorváti a Srbi v strednej Európe. (K etnickým, hosp. a soc. otázkám v 16.-17. stor.)*. Vyd.1. Bratislava, 1976.
- LAWITSCHKA, J. *Lipo naše selo*. Praha: Aeguitas, 2005. ISBN 80-9002774-2-X
- MALINA, J. a kol. *Antropologický slovník: Aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009. ISBN 978-80-7204-560-0.
- NAVRÁTILOVÁ, A. a kol. *Etnické procesy v nově osídlených oblastech na Moravě: Na příkladě vybraných obcí v jihomoravském a severomoravském kraji*. Brno: Ústav lidového umění ve Strážnici, 1986.
- POKORNÝ, V. *Rič k riči- Slovo dalo slovo: Parémie v chorvátskon nářečí Devínskej Novej Vsi*. Bratislava- Devínska Nová ves: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 2012. ISBN: 978-80-970618-3-8.
- POKORNÝ, V. *Volám sa, teda som/ Zovem se, dakle jesam: Chorvátsky onomastikón Devínskej Novej Vsi/ Hrvatski onomastikon Devinskoga Novog Sela*. Bratislava- Devínska Nová Ves: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 2010. ISBN: 978-80-970549-6-0.
- POKORNÝ, V., *Hrvati u Devinskom Novom Selu: Chorváti v Devínskej Novej Vsi*. Bratislava: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 1992. ISBN 80-901158-0-2.
- POKORNÝ, V., *Roky vojen*. Bratislava- Devínska nová ves: Chorvátsky kultúrny spolok Devínska Nová Ves, 2013. ISBN 978-80-971487-1-3.
- POKORNÝ, V., *Spolahlivý most priateľstva: Chorváti na Slovensku*. Bratislava: Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, 2011. ISBN 978-80-970618-0-7.
- SIROVÁTKA, O. K problematice folklóru chorvátská menšina v Československu. In DOROVSKÝ, I., et al. *Charváti ještě žijí mezi námi: Sborník studií a vzpomínek*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v České republice, 1996.
- ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. 2. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.

- ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.
- ŠESTÁK, M., et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1998. ISBN 8071062669.
- TOGNER, V. *Cvičebnice srbocharvátštiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963.
- TOPINKA D., *Metody a techniky výzkumu v sociální práci*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.
- TUREK, A. *Charvátská kolonisace na Moravě*. In JEŘÁBEK, R. *Moravští Charváti: dějiny a lidová kultura (antologie)*. Brno, 1991.
- VANĚK M. a kol, *Orální historie: Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 8024407183.
- VEČERKOVÁ, E. *Etnokulturní vědomí moravských Charvátů*. In DOROVSKÝ, I., et al. *Charváti ještě žijí mezi námi: Sborník studií a vzpomínek*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v České republice, 1996.
- VRBKOVÁ, S. *Chorvaté na Mikulovsku*. Mikulov: Regionální muzeum v Mikulově, 2007.

Internetové zdroje:

- *CRO-eu.com* [online]. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <http://cro-eu.com/>
- *Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku* [online]. 2014 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: <http://www.slovhrvat.sk/>
- *Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR* [online]. 2014 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: <http://www.moravstichorvati.cz/>
- *Tab. 10 Obyvateľstvo SR podľa národnosti - sčítanie 2011, 2001, 1991* [online]. Štatistický úrad Slovenskej republiky, [cit. 2014-16-01]. Dostupné z: <http://portal.statistics.sk/files/tab-10.pdf>

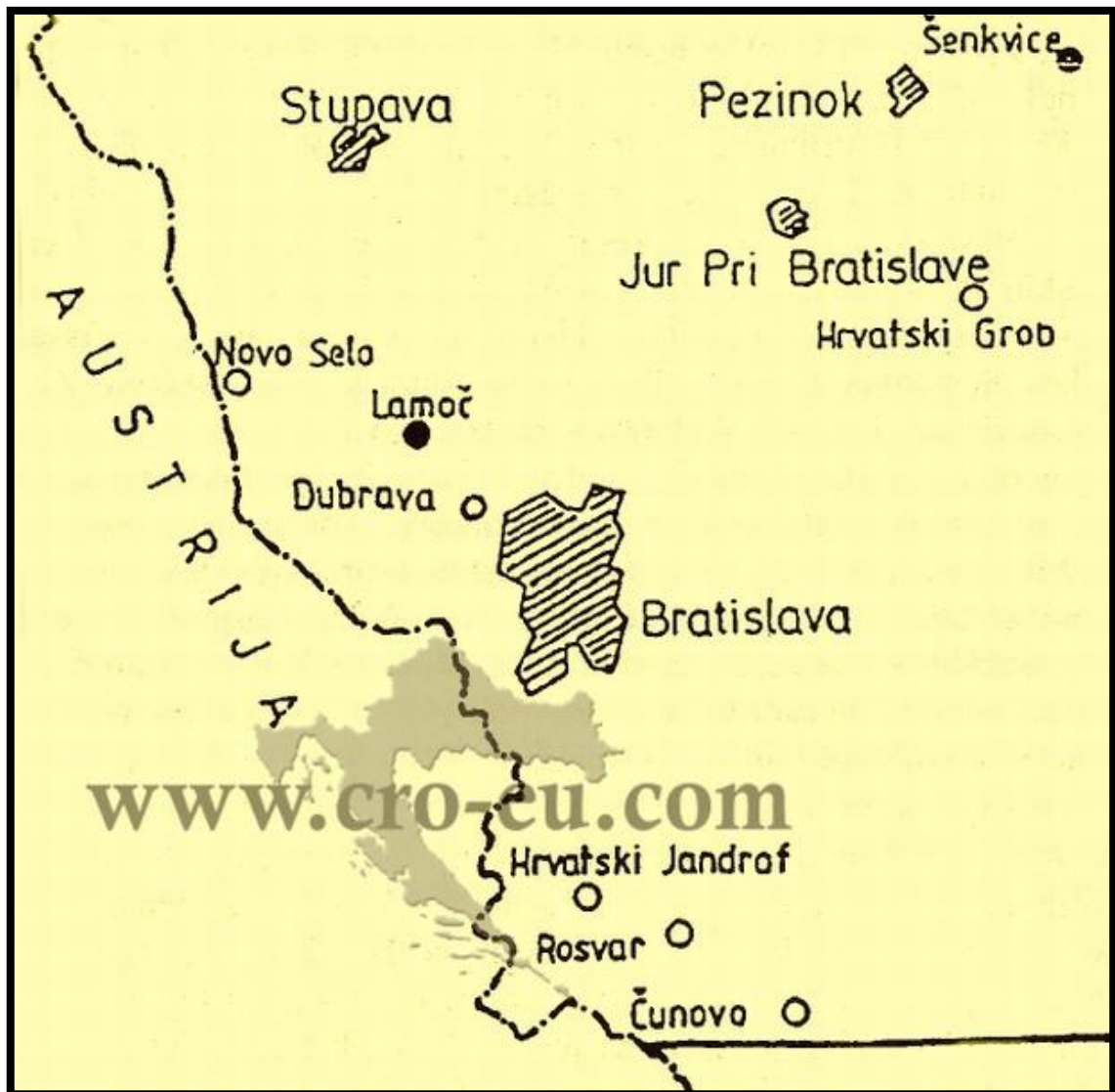
Výzkumné rozhovory:

- Narátor 1; rozhovor uskutečněný 14.2.2014, Děvínská Nová Ves (Slovensko), vedla Zuzana Túčková.
- Narátor 2; rozhovor uskutečněný 14.2.2014, Děvínská Nová Ves (Slovensko), vedla Zuzana Túčková.
- Narátor 3, narátorka 4, narátorka 5, narátorka 6; rozhovor uskutečněný 28.2.2014, Děvínská Nová Ves (Slovensko), vedla Zuzana Túčková.
- Narátor 7; rozhovor uskutečněný 14.4.2013, Hanušovice, vedla Zuzana Túčková.
- Narátor 8; rozhovor uskutečněný 7.12.2013, Jívová, vedla Zuzana Túčková.
- Narátor 9; rozhovor uskutečněný v lednu 2012, Vídeň (Rakousko), vedla Zuzana Túčková.
- Narátorka 10; rozhovor uskutečněný 27.3.2013, Střelice, vedla Zuzana Túčková.
- Narátorka 11; rozhovor uskutečněný 14.4.2014, Hanušovice, vedla Zuzana Túčková.
- Narátorka 12; rozhovor uskutečněný 17.2.2012, Olomouc, vedla Zuzana Túčková.

Přílohy

Příloha č. 1:

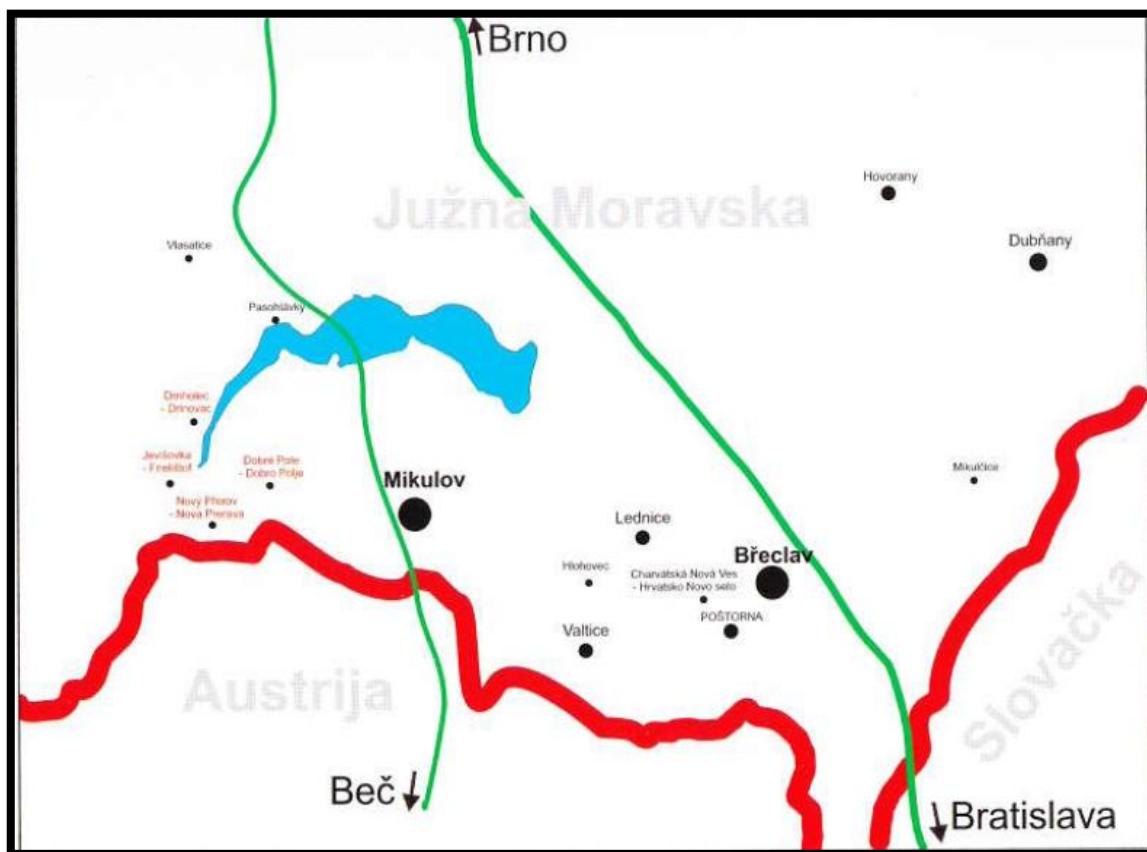
Obce, osídlené slovenskými Chorvaty²²⁴

²²⁴ Hrvatska naselja u Slovačkej. In: *CRO-eu.com* [online]. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: http://cro-eu.com/galerija-fotografija/albums/userpics/10001/Hrvatska_naselja_u_Slovačkej-Stjepan_Krpan_1992.jpg

Příloha č.2:

Obce, osídlené moravskými Chorvaty²²⁵

²²⁵ Osídlení jižní Morava. In: *Moravští Chorvati* [online]. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <http://www.moravstichorvati.cz/home/dejiny>